

UNIVERSITAT POLITÈCNICA
DE CATALUNYA
BARCELONATECH

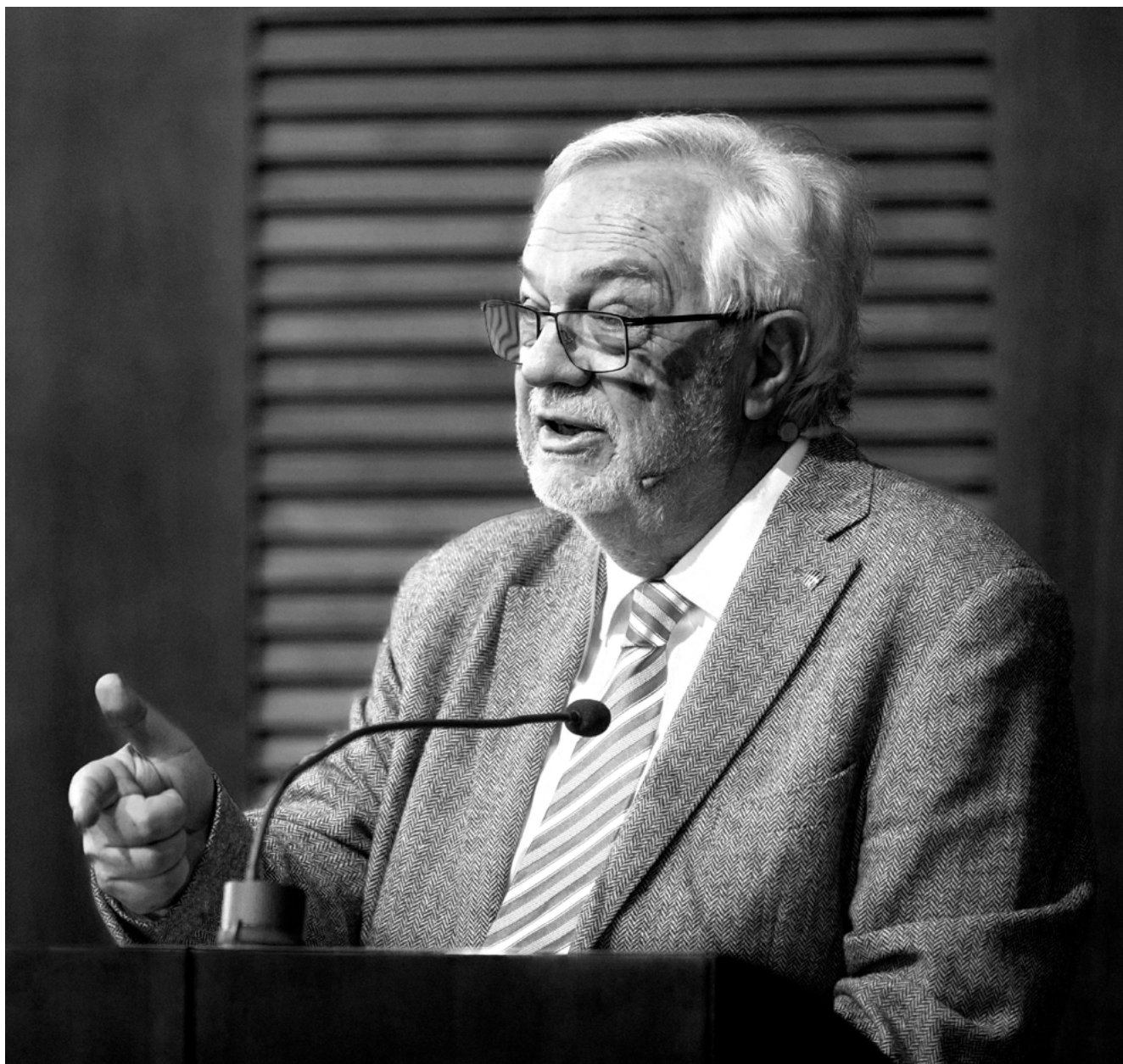
Joan Manuel del Pozo Álvarez,
doctor honoris causa

UNIVERSITAT POLITÈCNICA
DE CATALUNYA
BARCELONATECH

Joan Manuel del Pozo Álvarez,
doctor honoris causa

12 de juny de 2026

Índex

07	Ordre de l'acte d'investidura	7
	Elogi dels mèrits del Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez, a càrrec del Dr. Ulises Cortés	9
	Discurs del nou doctor <i>honoris causa</i> , Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez	15

Índice

21	Orden del acto de investidura	21
	Elogio de los méritos del Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez, a cargo del Dr. Ulises Cortés	23
	Discurso del nuevo doctor <i>honoris causa</i> , Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez	29

Table of contents

37	Order of the award ceremony	37
	Oration for Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez by Prof. Ulises Cortés	39
	Acceptance speech by Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez	45

Ordre de l'acte d'investidura

Benvinguda del rector de la Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech, Dr. Francesc Torres

Lectura de l'acord del Consell de Govern, a càrrec de la secretària general, Dra. Neus Cónsul

Laudatio del padrí, Dr. Ulises Cortés

Acte solemne d'investidura del Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez com a doctor *honoris causa* per la Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech

Discurs del nou doctor *honoris causa*, Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez

Paraules del rector, Dr. Francesc Torres

Interpretació musical al violí de Joaquim Calafí:

- Fantasia n. 1 (Largo i Allegro), G. Ph. Telemann

Gaudeamus igitur, himne universitari

*Gaudeamus igitur
iuvenes dum sumus, (bis)
post iucundam iuventutem,
post molestam senectutem
nos habebit humus (bis)*

*Ubi sunt qui ante nos
in mundo fuere (bis)
adeas ad inferos,
transeas ad superos
hos sivis videre (bis)*

*Vivat academia,
vivant profesores, (bis)
vivat membrum quolibet,
vivant membra quaelibet
semper sint in flore (bis)*

Elogi dels mèrits del *Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Dr. Ulises Cortés

Catedràtic de Ciències de la Computació, Universitat Politècnica de Catalunya – BarcelonaTech

Director de l'Àrea de Recerca en Intel·ligència Artificial del Centre Nacional de Supercomputació de Barcelona (BSC)

Doctor honoris causa per la Universitat de Girona

Rector Magnífic,
Excellentíssimes i il·lustríssimes autoritats,
Membres de la comunitat universitària,
Senyores i senyors,

*Che, non men che saver, dubbiar m'aggrata.
D. Alighieri¹*

Hi ha diversos motius pels quals m'omple d'honor poder participar en aquest acte acadèmic solemne per pronunciar l'encomi del candidat. Un encomi se sol entendre com una lloança efusiva, una proclamació de mèrits, fins i tot una manera d'honrar el que transcendeix la persona. Però avui no ho vull fer, ja que res d'això no encaixa del tot amb qui avui ens convoca. Perquè qui ens reuneix aquí no necessita retòrica ni ornaments; el seu valor no es mesura en paraules amplificades, sinó per les empremtes reals, pels gestos, per l'exemple. En primer lloc, m'honra, perquè avui i aquí em permet sol·licitar que sigui admès al claustre de doctors i doctores de la Universitat Politècnica de Catalunya un dels humanistes més brillants del país i del nostre temps i un dels meus referents intel·lectuals, el doctor Joan Manuel del Pozo. En segon lloc, perquè el nomenament de Joan Manuel del Pozo com a doctor *honoris causa* adquireix un significat especial en coincidir amb un moment en què el coneixement humanista, la democràcia i els valors ètics es veuen sacsejats i atacats per polítiques autoritàries que ens amenacen des de molts

flancs. En aquest context, reconèixer una trajectòria dedicada a la reflexió filosòfica, a l'educació i al compromís cívic no és només un gest acadèmic, sinó també una afirmació pública dels principis fonamentals que encoratgen i sostenen la nostra comunitat universitària. També pot (cal?) llegir-se com un recordatori que la universitat no és només un espai d'especialització, sinó un lloc on es cultiven l'esperit crític, el diàleg raonat i la consciència ètica.

Aquest doctorat va ser aprovat pel Consell de Govern de la nostra universitat de 18 de febrer de 2026, a proposta de l'Institut de Ciències de l'Educació, que entre els seus mèrits destaca:

Aquesta decisió és un reconeixement a la seva excepcional trajectòria acadèmica, política i humana, així com al seu compromís constant amb la reflexió ètica i el progrés social. La seva tasca investigadora en filosofia antiga i política, i especialment les traduccions i els estudis sobre l'obra de Ciceró, constitueixen una aportació fonamental al patrimoni intel·lectual del nostre país.

Avui, el desenvolupament vertiginós de les tecnologies basades en la intel·ligència artificial ens obliga a aturar-nos, a pensar amb serenitat i a recuperar una visió humanista que n'orienti l'ús cap al bé comú. És a dir, no hem de desenvolupar els sistemes basats en la intel·ligència artificial només

¹ Alighieri, D. Divina Commedia. Inferno. XI,93. <https://divinacommedia.dante.global/inferno/testo/infr11.htm>

perquè podem, sinó que ens hem de preguntar per a què. En aquest context, la figura del professor Joan Manuel del Pozo adquireix una rellevància especial. La seva trajectòria destaca per una defensa constant d'un ús ètic i responsable de la tecnologia, amb una atenció particular a l'impacte que té en l'educació. El seu compromís amb la formació integral de les persones i la seva capacitat per bastir ponts entre el pensament filosòfic i la pràctica tecnològica el converteixen en una autoritat imprescindible en els nostres temps. No és casualitat que fos membre del primer Comitè d'Ètica de la nostra universitat —el primer que es va crear en una universitat politècnica de l'Estat—, que des dels seus orígens ha impulsat una reflexió ètica sobre la innovació científica i tecnològica.

Vita

Deixeu-me fer una biografia ràpida del nostre candidat. Va néixer a La Roda de Andalucía, es va criar a Ripoll i va aprendre les beceroles del llatí al seminari. Es va llicenciar i doctorar a la Universitat de Barcelona. A la Universitat de Girona va ser professor de Filosofia Antiga, de Filosofia Política i d'Ètica de la Comunicació; vicerector de Recerca i Transferència del Coneixement, i síndic de greuges. La seva vida política es pot resumir a grans trets així: va ser diputat per Girona en legislatures successives, regidor a l'Ajuntament de Girona, conseller d'Educació i Universitats de la Generalitat i diputat del Parlament de Catalunya. Avui presideix el Consell d'Educació de Catalunya.

Ha publicat, entre altres obres, *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes* (2014) i *Ciutats de valors, ciutats valuoses* (2019). Les dues obres les travessa una voluntat humanista de pensar l'educació i la vida urbana com a espais de cultiu de sentit, de responsabilitat i de ciutadania crítica. Totes dues dibuixen una mateixa preocupació de fons: com podem formar persones i construir espais col·lectius on els valors ètics, socials i estètics no siguin un adorn retòric, sinó el teixit real de la vida compartida i, també, és clar, una vida examinada? *Educacionari* centra aquesta pregunta en l'experiència pedagògica alhora que amplia i precisa el nostre vocabulari en l'àmbit de l'educació, mentre que

Ciutats de valors, ciutats valuoses projecta aquesta preocupació sobre la complexa trama urbana de les ciutats modernes, on el veí ha de conviure com a ciutadà, és a dir, exercint-ne les obligacions i els drets. Són obres cridades a perdurar com a referències sòlides per als qui concebem l'educació i la ciutat com a tasques ètiques i polítiques abans que mers dispositius tècnics o administratius.

La seva obra intel·lectual s'enriqueix i es manifesta amb una intensitat especial a través de la seva tasca com a traductor de grans clàssics del pensament polític i moral al català. Ha traduït, per a la històrica i prestigiosa col·lecció Bernat Metge, els diàlegs ciceronians *La naturalesa dels déus I i II*, *La república*, *Les paradoxes dels estoics* i *Qüestions acadèmiques*, publicats el 1998, el 2003, el 2006 i el 2024, i s'ha inscrit així en una tradició filològica i filosòfica d'altíssima exigència. A aquesta contribució s'hi afegeix la seva traducció de la *Utopia* de Thomas More, el 2009, que dialoga de manera natural amb les inquietuds cíviques i polítiques presents a la resta de la seva obra. Aquest ideal, que travessa tant Aristòtil —un dels pares de l'educació moderna— i Ciceró com More, actua també com a fil conductor del pensament del professor Del Pozo, per a qui la filosofia i la política es concreten en una interrogació constant sobre les formes justes de convivència i de la bona organització de la vida col·lectiva. Un dels pilars essencials del seu pensament rau en la profunda convicció que l'ésser humà, sol i en comunitat, és capaç de dotar-se de normes ètiques i polítiques fonamentades en la racionalitat, el diàleg i el respecte, aquest respecte a l'altre que falta tant actualment. Des d'aquesta perspectiva, el professor Del Pozo ha sabut construir i justificar una ètica mínima que serveixi de fonament per a la convivència en una societat civil més justa i humana (humanista).

Tractaré de condensar la seva intensa activitat política, una barreja sàvia de reflexió i praxi, amb aquestes línies. Diputat del Partit Socialista de Catalunya (PSC) al Congrés dels Diputats espanyol entre 1982 i 1996. En aquest període va ser el ponent de la transcendental Llei 48/1984, d'objecció de consciència i prestació social substitutòria. A més, va ser por-

taveu del Grup Socialista a la Comissió Mixta Congrés-Senat de Recerca Científica i Desenvolupament Tecnològic, un òrgan clau per a l'aprovació i el seguiment dels plans nacionals d'R+D i un veritable punt de partida del finançament per a la recerca a l'Estat. Va presidir la Comissió d'Estudi de les Sectes a Espanya (1988-1989), que va analitzar la presència de sectes a l'Estat i la relació d'aquestes sectes amb la llibertat religiosa i la protecció ciutadana; i, és clar, les seves intervencions decisives es van orientar a defensar la llibertat religiosa des de la perspectiva constitucional.

Va ser nomenat conseller pel president Maragall el 2006, quan el Departament d'Educació es va transformar en la Conselleria d'Educació i Universitats, a fi de reforçar l'articulació entre l'ensenyament obligatori, la formació professional i la universitat. En aquest període, va aprofitar la seva experiència i tarannà parlamentaris en política científica i R+D per promoure una coordinació més gran entre la Generalitat i el sistema universitari català.

El que destaca més de la figura pública del professor Del Pozo és la manera que té de participar en el diàleg polític amb elegància intel·lectual i cortesia, en contrast amb l'agressivitat verbal i escrita del nostre temps; sempre des d'una òptica d'un estat de dret, democràtic i plurinacional. Aquesta elegància no és només una qualitat estètica, sinó també ètica: suposa escoltar l'interlocutor, argumentar amb precisió i respecte, sense estridències, i tenir cura de la forma, perquè la forma també educa.

Oratio

*Retirado en la paz de estos desiertos,
con pocos, pero doctos libros juntos,
vivo en conversación con los difuntos,
y escucho con mis ojos a los muertos.*

*Si no siempre entendidos, siempre abiertos,
o enmiendan, o fecundan mis asuntos;
y en músicos callados contrapuntos
al sueño de la vida hablan despiertos.*

*Las grandes almas, que la muerte ausenta,
de injurias de los años vengadora,
libra, joh, gran don Joseph!, docta la emprenta.*

*En fuga irrevocable huye la hora;
pero aquélla el mejor cálculo cuenta
que en la lección y estudios nos mejora.²*

Aquest text poètic de Quevedo, molt estimat pel professor Del Pozo, ens recorda que al cor de l'humanisme hi conviuen el lector i el llibre. Tot comença, en essència, per *saber llegir* no només els llibres, també la natura: aquesta és la clau. Llegir és saber descobrir la veritat entre el fang, enmig del camp florit o a Internet, discernir el que és etern del que és efímer amb ull crític i humil, i comprendre, ahora, els límits del que podem conèixer, com dirien els grecs: començant per conèixer-se a un mateix, acceptant que hi ha innombrables coses valuoses i enlluernadores a les quals no accedirem mai del tot, perquè la nostra llengua, la nostra ment i la nostra biblioteca són, al capdavant, finites. Avui, l'acte de llegir es converteix en resistència o insurgència (rebellia) filosòfica davant de la postveritat moderna.

Entre l'animal polític d'Aristòtil, l'animal fantàstic de Nietzsche i l'*homo deus* d'Harari, el professor Del Pozo ha apostat de manera clara i racional per aquesta classe d'animal polític capaç de donar el millor de si mateix, el seu pensament i la seva acció pel bé comú, i, revestit de l'hàbit de pedagog, és com avui el veiem aquí. L'activitat pedagògica del professor Del Pozo ha estat, sí, centrada en l'estudi dels clàssics, però no per un mer afany d'erudició sinó com una via per actualitzar i donar a conèixer obres fonamentals que, pel seu valor irremplaçable, han de situar-se al centre mateix del pensament actual i constituir la base de la formació intel·lectual de les noves generacions.

La nostra societat, per més que els pesi a tants, també és híbrida, contradictòria i travessada per innovacions que reconfiguren la vida quotidiana, la política i l'educació. En aquest

² Francisco de Quevedo. "Desde la Torre".

context, el professor Joan Manuel del Pozo ha sabut entendre com pocs el sentit d'aquells versos de Derek Walcott, "The classics can console. But not enough";³ els clàssics il·luminen, orienten i consolen, però ja no són suficients per si mateixos per explicar els desafiaments ètics, legals i culturals que planegen els avenços de la tecnologia contemporània.

Des del començament de 2017, Del Pozo ha emprès una profunda reflexió filosòfica sostinguda sobre els usos ètics, culturals i polítics de les tecnologies digitals i, en particular, de les que es basen en la intel·ligència artificial, amb una atenció especial a l'impacte que tenen en l'àmbit educatiu. A més, avui ho fa des del seu càrrec de president del Consell Escolar de Catalunya. La seva tasca no es limita a deliberar sobre els avenços tècnics i discutir-los, sinó que interroga críticament sobre les implicacions d'aquests avenços per a l'autonomia, la responsabilitat i la justícia social. Ha treballat sobre qüestions com la formació o la pèrdua del judici crític en un entorn en què intervenen algorismes, la preservació de la dignitat i la privadesa davant l'extracció massiva de dades o la necessitat que l'escola i la universitat no es converteixin en simples laboratoris de prova d'eines digitals, sinó en espais de deliberació sobre el sentit de l'ús d'aquestes eines.

L'activitat filosòfica de Del Pozo entorn de la intel·ligència artificial es caracteritza per un diàleg constant entre la tradició humanista i el present tecnològic per poder intuir millor el demà que ens espera. Lluny d'oposar *humanitats* i *tecnologia*, mostra com l'ètica, la filosofia política i la pedagogia són indispensables per reflexionar sobre el tipus de societat que volem afavorir quan dissenyem, adoptem i regulem els sistemes intel·ligents que ens envolten. Les seves intervencions públiques, lliçons i escrits han contribuït a articular una perspectiva en què l'ús estès de les tecnologies basades en la intel·ligència artificial no és un destí inevitable, sinó un conjunt de decisions humanes que cal sotmetre a examen crític, especialment quan afecten la formació de les noves generacions o el medi ambient.

En aquest sentit, Joan Manuel del Pozo encarna una figura intel·lectual necessària, la de qui sap llegir aquest present tecnològic amb les eines de la filosofia, però sense refugiar-se en una nostàlgia paralitzant. La reflexió que fa sobre els usos de les tecnologies basades en la IA a l'educació no busca sacralitzar ni demonitzar la tecnologia, sinó preguntar-se què significa *educar* en un món on les màquines *aprenen*, recomanen, avaluen i classifiquen. I, fent-ho, retorna a la filosofia la seva funció més noble: ajudar-nos a pensar amb calma, profunditat i responsabilitat enmig de la voràgine de la innovació tecnològica. En aquesta reflexió hi caben preguntes com ara: Quin és el problema per al qual els creadors i venedors de les tecnologies basades en la intel·ligència artificial afirmen que són la solució? Si és un problema, de qui és aquest problema? Quins nous problemes socials i econòmics es crearan en resoldre'n un de vell? Quines persones i institucions seran les més perjudicades? Quins canvis en el llenguatge i les formes de pensar s'estan promovent?

Llegim a "Esperant els bàrbars", de Kavafis, com una ciutat sencera espera, inerm, l'arribada dels bàrbars, com si la seva irrupció hagués de donar sentit a un ordre polític i moral ja exhaust; l'acció i el pensament del candidat ens conviden a no permetre'ns aquest luxe de passivitat. No tenim la facultat d'esperar els nostres propis *bàrbars* amb les portes (digitals) obertes i els braços plegats. Per contra, ens correspon afirmar amb lucidesa crítica i responsabilitat cívica els valors radicals com la llibertat que aquest doctorat encarna i que les derives autoritàries basades en la desinformació o la força bruta pretenen desfigurar en la nostra societat.

Abans de demanar al rector que et concedeixi el títol de doctor *honoris causa*, amic i mestre meu, em permeto convidar-te a seguir els quatre consells que contenen aquests versos de James Taylor:⁴

Never give up
Never slow down
Never grow old, never ever die young

³ <https://www.poetryfoundation.org/poems/57111/sea-grapes>

⁴ James Taylor. "Never die young". <https://genius.com/James-taylor-never-die-young-lyrics>

Joan Manuel del Pozo és, sens dubte, un dels intel·lectuals més influents i amb més projecció pública de les darreres dècades, una figura essencial per comprendre la cultura contemporània al nostre país. Sense recórrer a la polèmica, el seu pensament amaga dues lliçons valuoses. La primera és que l'educació no és només una transmissió de coneixements, sinó un procés profund d'acompanyament, paciència i dedicació. Com ell bé expressa en la idea que “en l'esforç d'educar es troba el gust de construir persones i de veure que aprenen, així com el gust de l'alegria de la socialització”, educar implica també compartir l'entusiasme per l'aprenentatge i la convivència amb els altres. La segona és que la filosofia no està renyida amb l'admiració, se n'alimenta, ni tampoc amb l'emoció que desperten les meravelles del món natural i la tecnologia. Al contrari, des del seu magisteri ens mostra que

és la filosofia la que ens ensenya a contemplar-les i comprendre-les en tota la plenitud. Perquè hi ha autèntica poesia en el que és real, i la filosofia, en el fons, és la poesia de la realitat.

Ciceró advertia que l'educació liberal ens fa millors éssers humans. Que aquest doctorat inspire la nostra comunitat a emular aquest ideal ciceronià, a fi d'enfortir la *res publica* mitjançant el pensament crític i responsable.

Per tot el que he explicat i queda exposat, sollicito amb tota consideració i demano encaridament al rector que atorgui i confereixi al doctor Joan Manuel del Pozo el grau de doctor *honoris causa* per la Universitat Politècnica de Catalunya.

Begur-Barcelona, hivern de 2026

Discurs del nou doctor *honoris causa*, *Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Rector Magnífic, autoritats, membres de la comunitat universitària de la UPC, rector i membres de la UdG i d'altres universitats, familiars, amigues i amics, senyores i senyors.

Gràcies, moltes i sentides gràcies al rector; al Consell de Govern; a l'Institut de Ciències de l'Educació d'aquesta universitat; al meu padrí d'investidura i amic, Dr. Ulises Cortés; als presidents del Comitè d'Ètica mentre en vaig formar part, Drs. Luca i Cortadella, per la generositat que heu tingut amb mi en considerar-me mereixedor d'aquest doctorat *honoris causa*. Però, com que no som il·les i som el que som gràcies a molts altres, crec que també mereixeu ser i demano que us sentiïu part d'aquest honor tots els familiars, amics i amigues, antics professors, col·legues docents antics i actuals de tots els nivells, estudiants i totes les persones que per vies molt diverses m'heu ajudat a formar-me, potser en molts casos sense saber-ho.

Permetin-me un apunt sobre el sentit universitari d'aquest nomenament

No voldria deixar passar aquests moments inicials sense una referència a la singularitat d'aquest doctorat que concedeix una universitat politècnica a un professor de filosofia antiga. Aquesta relació potser sorprenent és especialment valuosa en tant que es pot considerar com a genuïnament universitària.

En l'etimologia d'*universitat* s'hi expressa la tendència a la unitat: *versus unum*, *universus*, *universitas*. El saber busca la unitat, com

deia Kant. El saber és la necessitat dels éssers d'aquesta nostra espècie d'assolir un gran objectiu: comprendre'ns a nosaltres mateixos per viure la nostra millor existència en el context d'una immensa complexitat còsmica.

Des de l'any 1959, quan a Cambridge el professor Snow va fer el cèlebre discurs de la divisió entre cultura humanística i cultura científicotècnica, va quedar diagnosticat un fracàs sistèmic de la transmissió dels sabers. Ningú no pot negar el valor de l'especialització dels sabers, però tothom que aprofundeix en qualsevol dels sabers especialitzats —que, d'altra banda, tant de servei ens fan— no pot resistir-se a la cerca de connexions profundes i fruitoses entre el seu saber i “els altres” sabers; perquè els sabers no superficials, els que s'aprofundeixen, busquen la confluència, igualment com les aigües sota terra.

Ja fa vint-i-cinc segles, Aristòtil, en una de les seves millors obres, *Ètica a Nicòmac*, té un fragment epistemològicament molt valuós, que a la vegada ens interpella i anima. Hi estableix “les disposicions per les quals l'ànima posseeix la veritat: són el poder pràctic o tècnica (*téchne*), el coneixement científic (*epistémē*), el criteri moral (*phrónesis*), la saviesa filosòfica (*sophia*) i l'enteniment intuïtiu (*noús*)”. No tenim temps d'una anàlisi aprofundida, però podem remarcar quelcom d'especial valor per a nosaltres avui: tots aquests camins condueixen a la veritat, que és l'ideal —irrenunciable, encara que sigui molt difícil— que correspon al nostre compromís com a professionals de la docència i la recerca.

Vull recordar aquí, només breument, tres experiències meves de cooperació amb aquesta universitat politècnica que crec que avalen l'interès i el valor de l'encreuament d'especialitats: primera, la constitució i els treballs dins del Comitè d'Ètica, amb persones de diverses i distants àrees de coneixement; segona, l'assessorament inicial i la participació posterior en el Claustre, plural per definició, per aprovar la missió, la visió i els valors dels nous Estatuts, i, tercera, la que comparteixo amb el meu padrí d'investidura, Dr. Cortés, per intercanviar i explicar complementàriament la complexitat de canvis, oportunitats i riscos, especialment ètics, de la intel·ligència artificial, tant en l'ordre de la investigació com de les aplicacions.

Parlem d'aprenentatge i educació

És evident que l'*honoris causa* és qualitativament diferent del *laboris causa* —que es resol amb la tesi doctoral— i que la qualitat pròpia de l'honor —vell concepte de significació equívoca en molts casos; no en aquest, per sort— viu en l'interior de la persona, en la seva condició, com deia Kant, d'ésser digne. Un honor veritable, com podria dir ell, no té preu, té dignitat. També aquest gran filòsof ens recorda que, a més de tenir dignitat, som un “ésser de raó que viu en el regne de les finalitats”. Faré, doncs, l'exercici de dir-los com he viscut i sentit les meves finalitats o motivacions, que voldria pensar modestament que m'han ajudat a merèixer aquest seu reconeixement.

En un moment com aquest i com a punt de sortida en la línia anunciada, és de justícia que digui que la primera i radical motivació de la meva dedicació a l'estudi va venir dels meus pares. Eren persones de molt pocs recursos materials i sense títols acadèmics, però tenien un altíssim sentit del treball honrat i del valor de la cultura: això feia que, quan els portava bones notes —els *sobresalientes* de l'època— se'ls entelessin de llàgrimes els ulls, de pura emoció. Naturalment, allò era motivació de primera qualitat per a mi.

I he de confessar que m'ho passava tan bé aprenent tot el que uns o altres m'ensenyaven, que vaig veure clar des de molt jove

que m'havia de dedicar a l'educació perquè em semblava la manera més segura de no parar d'aprendre. No solament m'agradava aprendre, sinó que era cada dia més conscient que allò que aprenia tenia un valor vital, la qual cosa em va estimular per comprometre'm amb l'educació; més endavant, m'ho va ratificar la lectura de John Dewey, que havia dit: “L'educació no és la preparació per a la vida, és la vida mateixa”.

De les moltes raons filosòfiques, psicològiques i ara neurocientífiques que fonamenten la necessitat d'una bona educació, en destaco una procedent de la veu d'un gran poeta, valorat també com “el poeta d'Europa”, Rainer Maria Rilke, que, en ser preguntat en una entrevista si creia en el destí, va contestar: “Crec que si el destí és alguna cosa és la plenitud de la infantesa”. D'on podem deduir que, si volem el millor “destí” o la realització més plena per a cada persona, cal que en cuidem la infantesa. Aquesta és una cura i un treball que, convencionalment, rep el nom d'*educació*.

Però cal recordar a tothom que, essent central i molt important, la transmissió curricular de coneixements no és el sentit exclusiu ni ple de l'educació: perquè també eduquen, i molt, l'entorn humà més proper —les famílies en qualsevol de les seves formes— i, de manera també rellevant, l'entorn del barri, el poble o la ciutat. Aquesta concepció he tingut l'ocasió de defensar-la i promoure-la des de la idea i el projecte associatiu de “ciutats educadores”, impulsat i estès arreu del món per la nostra gran pedagoga i política Marta Mata, de la qual aquest any celebrem el centenari del naixement i a qui expresso agraïment i reto un sentit homenatge des d'aquesta tribuna.

Per què vaig assumir els compromisos d'estudi filosòfic i servei comunitari?

Una lectura estiuenca de la *Metafísica* aristotèlica, recomanada per un dels meus millors professors als meus setze anys, em va sotragar fortament: en destaco sobretot la idea, que considero una justificació fonamental de la necessitat de filosofar, segons la qual “to òn légetai pollachós” o “l'ésser es diu de moltes ma-

neres”. Aquest concepte simple, bàsic i global d’“ésser”, que resumeix en únic mot la complexa realitat, és polisèmic, és a dir, té molts significats alhora i, per tant, pot ser ambigu i interpretable de diverses maneres. Aquesta ambigüitat i pluralitat interpretativa es transmet a tot l’edifici conceptual i lingüístic amb què treballem i vivim. De fet, no parem de tenir proves dels seus previsibles efectes en les confusions, incomprensions i, en el millor dels casos, malentesos que continuament es produeixen entre uns i altres humans quan ens comuniquem. Ara mateix: ¿podem assegurar que cadascuna de les persones que participem en aquest acte de comunicació entenem el mateix de cada un dels conceptes que hi surten? Quedaríem astorats del resultat si ho poguéssim comprovar.

El cim de la consciència del risc de confusió situat al cor del llenguatge natural —eina principal del saber— ens el descobreix Nietzsche, ja molt a prop nostre i molt lluny d’Aristòtil, i molt més punyent en la seva formulació: “Cada paraula és un prejudici”. Com que, hi afegim nosaltres, cadascú té els seus propis prejudicis —encara que n’hi hagi de compartits—, la comunicació entre tots resulta greument amenaçada pel que podríem considerar “una guerra objectiva” i constant d’uns prejudicis contra els altres. Tots dos pensadors, i molts altres amb ells —entre els quals el més rellevant filòsof del s. xx, Wittgenstein—, ens recorden el valor de l’ús del llenguatge, no només per raons estètiques o de cortesia, sinó per raons de fons molt transcendents per a la vida personal i social.

La manca de claredat lingüística comporta confusió o almenys desorientació vital i social. Tinc el ferm convenciment, que he procurat compartir amb els estudiants i amb tothom que m’ha volgut escoltar, que si treballéssim i afinéssim la nostra capacitat lingüística i interpretativa desactivaríem o faríem minvar molt la majoria de problemes que ens aclaparen: des dels estrictament personals fins als universals, passant per totes les esferes de les relacions humanes: amoroses, amistoses, veïnals, educatives, laborals, etc., fins a arribar, finalment —deixin-m’ho recordar també en memòria del recentment desaparegut Jürgen Habermas, gran pensador de la política—, a les relacions democràti-

ques. Recordem l’avís de Hannah Arendt: “El subjecte ideal per a un governant totalitari no és el nazi o el comunista convençut, sinó la gent per a la qual ja no existeix la distinció entre fets i ficcions, entre veritat i falsedat”. La nostra era de la postveritat i els fets alternatius i les cèlebres xarxes —més xarbotades que socials— és justament l’era de la confusió entre veritat i falsedat. Vet aquí, doncs, el repte que tenim i tot el que ens juguem en la degradació del llenguatge, degradació que ens ve tant per la via dels diversos populismes polítics i les seves xarxes com per l’abús d’alguns usos indeguts de la intel·ligència artificial: el risc d’incrementar la confusió que alimenta qualsevol totalitarisme. Aquí s’endevina el nexa profund entre la filosofia i el servei a la comunitat: si volem una societat democràtica, l’hem de pensar amb sentit, tasca bàsicament filosòfica; però aquest sentit només s’adquireix plenament en la deliberació pluralment participada i ben dialogada, tasca eminentment comunitària.

En la meua formació filosòfica hi té un pes específic Ciceró, sobre la filosofia política del qual versa la meua tesi i molts treballs posteriors de recerca. Durant la seva complexa vida, Ciceró va sostenir una confrontació filosòfica sobre la necessitat del compromís polític amb un seu gran amic riquíssim i convençut epicuri, Titus Pomponi Àtic; justament contra aquesta doctrina filosòfica del seu amic, que rebutjava fer política perquè era una font d’infelicitat, Ciceró sostenia que era un deure indefugible de cada persona. Defensava que primerament ens devem a la collectivitat —en termes seus, la *pàtria*, un concepte tradicional, o la *societat*, en termes actuals— i que només ens quedaria per a la vida privada el que la societat no necessités de nosaltres. Aquí el ciutadà contemporani se sent incòmode perquè la cultura individualista del moment dona prioritat absoluta a la lliure i exclusiva dedicació de cadascú a si mateix per damunt de tot. Ens convindria recuperar aquesta idea de Ciceró perquè justament avui es generalitza la inhibició política de moltíssima gent, també la més preparada, fet que afebleix molt la bona governança. I ho argumenta de forma impactant: “Gairebé no hi ha una causa més justa perquè els homes bons, valents i generosos es posin al servei de la república que el fet de no subordinar-se als malvats i de no tolerar que aquests arribin a destruir la república fins al

punt que ells mateixos ja no poguessin, si ho desitjaven, oferir la seva ajuda”. La nostra actualitat mundial més recent podria ser assenyalada, amb perspectiva ciceroniana, com a plena de decisions de determinats governants molt poderosos que són clarament injustes, absurdes i violentes, pròpies de persones malvades, en termes seus. La necessitat de bons líders de contrapès és evident.

El meu compromís social i polític no venia només de la lectura i l'exemple de Ciceró, sinó que la circumstància vital de començar la meva tasca docent als primers anys setanta, en l'etapa final de la dictadura franquista, em va interpellar directament: què podia fer un molt jove professor de filosofia davant del probable i proper fi de la dictadura sinó ser conseqüent amb els principis que explicava als seus estudiants: defensa dels drets i llibertats en el marc dels drets humans i compromís participatiu per fer possible l'arribada de la democràcia? I m'hi vaig posar, conscient que tenia un cert deure de retorn de tot allò que la societat m'havia donat. Amb una íntima convicció, a més, que vaig mantenir durant totes les etapes de càrrecs públics que legalment m'ho permetien: no abandonar mai l'estudi i l'ensenyament de la filosofia.

Acabem amb unes preguntes de la intel·ligència natural a la intel·ligència artificial

Què podem fer ara des de la reflexió filosòfica i el necessari compromís social davant del repte dels usos de la intel·ligència artificial? Constatades i reconegudes les innegables aportacions positives de moltes de les seves aplicacions —que seria poc intel·ligent i també injust ignorar—, la societat té el dret a plantejar-se algunes qüestions.

Les aplicacions basades en la intel·ligència artificial, com tota tecnologia, són instruments de poder i és essencial saber qui té els instruments perquè així sabem qui té el poder. Els EUA, amb grans actors, entre altres, com Apple, OpenAI i Anthropic, mantenen una preeminència extraordinària sobre qualsevol altre competidor, com Europa, en el terreny de la intel·ligència arti-

ficial. Sabem, doncs, que aquest nou poder busca sense embuts un benefici desmesurat i creixent i evitar lleis reguladores. Allà ho estan assolint, amb el suport d'un governant que arriba al poder polític i s'hi manté gràcies a una descarada aliança interessada amb ells.

Sabem que tot poder tendeix a l'abús i, per això, des de l'antiguitat, s'han buscat fórmules que el limitin, contrapesin o redueixin: Plató, Aristòtil o Ciceró entre els antics, més a prop nostre Montesquieu, les revolucions modernes i les constitucions democràtiques que s'hi inspiraren. És obligació dels estats democràtics protegir les seves poblacions dels abusos de poder, siguin els poders que siguin i siguin quins siguin els titulars d'aquests poders. Les lleis, s'ha dit, són el poder dels que no tenen poder.

Aquests fabricants d'aplicacions d'intel·ligència artificial, que no volen lleis que limitin el seu poder descontrolat i abusiu i el subordinin al bé comú, haurien d'aprendre de la tradició humanística el gran risc de la *hybris* o desmesura, capaç de portar els poders més ferrenys a l'autodestrucció, com a les tragèdies gregues. Si bé, per descomptat, els hauria de motivar més el respecte als drets de la ciutadania que no pas el risc de l'autodestrucció.

La tasca més important, però, no és tant la limitadora de les lleis —que té caràcter negatiu o reactiu— com la preventiva, que principalment ha de venir del camp de l'educació. La bona notícia, que em plau compartir justament en aquesta universitat politècnica, és que moltes persones expertes en recerca i ensenyament de la intel·ligència artificial —soles o associades—, algunes presents avui aquí, tenen i expressen el convenciment de la seva responsabilitat, i la practiquen! Els ho vull reconèixer i agrair com a ciutadà i com a professor d'ètica. En cito només un, Max Tegmark, que les representi: “Ens interessa educar els nostres joves perquè facin que la tecnologia sigui sòlida i beneficiosa abans de cedir-li molt de poder. En aquest sentit, la urgència d'educar —no ‘contra’ la tecnologia, sinó ‘en’ la tecnologia, i no solament en sentit aplicatiu, sinó *comprensiu* o interpretatiu o crític— és indispensable”.

Tot recuperant la idea kantiana citada a l'inici, segons la qual "els éssers de raó vivim en el regne de les finalitats", fem-nos tres preguntes bàsiques sobre les finalitats a les quals serveix la implantació avui majoritària o dominant de la intel·ligència artificial:

Serveix a la dignitat de les persones? O la posa en risc violant-ne, entre altres drets fonamentals, la intimitat?

Serveix a la democràcia? O la viola a través del control de les poblacions i la difusió de *fake news* i de marcs mentals contraris als drets humans? I a través de suplantar la decisió participada i responsable dels humans amb algorismes suposadament perfectes?

Serveix a l'educació? O la posa en risc amb la provocació de la demostrada i anomenada pel MIT *atròfia cognitiva* i la pèrdua de la capacitat crítica i l'autonomia de les persones en formació?

Si la resposta és el reconeixement de les violacions i riscos inasumibles com els suggerits, estem moralment i democràticament compromesos a enfrontar-nos èticament i jurídicament a aquests desplegaments. Una bona regulació jurídica o legal és necessària, però clarament insuficient, sobretot si, com sol passar, no es posen mitjans potents per fer-ne el desplegament i per a una capacitat real de control i de sanció.

Com més creixi la presència de les aplicacions de la intel·ligència artificial en la societat, més caldrà fer créixer les habilitats de la nostra intel·ligència natural: en primer lloc, amb el pensament

crític (és a dir, amb més criteris que dades, amb sentit de la gradualitat i dels contextos, i amb autocorrecció constant), i, en segon lloc, amb formació ètica autònoma i compromís polític amb la democràcia i els drets humans.

La idea final que els proposo, tot reiterant el meu viu agraïment per l'honor del doctorat conferit, però també agraït de cor la seva presència, la seva companyia en aquest moment tan especial per a mi i la seva atenció a les meves paraules, l'obtenim d'un gran humanista del Renaixement, que es considera la porta d'entrada a la filosofia moderna, que implícitament vol dir també la ciència moderna: Nicolau de Cusa, autor de *De docta ignorantia* o *La sàvia ignorància*, títol d'inspiració socràtica que diu molt en poques paraules. En la citació que segueix, s'hi articula de forma elegant i profunda el coneixement amb la vida, articulació que és l'ideal suprem, inassolible maquinament, de tot bon humanista, de tot bon científic i de tot bon tecnòleg, en el fons de tot humà: "Desiderium autem nostrum intellectuale est intellectualiter vivere, hoc est, continue plus in vitam et gaudium intrare" ("El desig de la nostra intel·ligència és viure intel·ligentment, és a dir, penetrar cada dia més en el goig de viure").

Els convido, doncs, sempre des del pensament crític i l'autonomia personal, a gaudir de la vida cada dia més, que és la forma d'existir més congruent amb el desig propi i les capacitats singulars de la nostra intel·ligència natural.

Moltes gràcies!

Orden del acto de investidura

Bienvenida del rector de la Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech, Dr. Francesc Torres

Lectura del acuerdo del Consejo de Gobierno, a cargo de la secretaria general, Dra. Neus Cónsul

Laudatio del padrino, Dr. Ulises Cortés

Acto solemne de investidura del Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez como doctor *honoris causa* por la Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech

Discurso del nuevo doctor *honoris causa*, Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez

Palabras del rector, Dr. Francesc Torres

Interpretación musical al violín de Joaquim Calafí:

- Fantasía n.º 1 (Largo y Allegro), G. Ph. Telemann

Gaudeamus igitur, himno universitario

*Gaudeamus igitur
iuvenes dum sumus, (bis)
post iucundam iuventutem,
post molestam senectutem
nos habebit humus (bis)*

*Ubi sunt qui ante nos
in mundo fuere (bis)
adeas ad inferos,
transeas ad superos
hos sivis videre (bis)*

*Vivat academia,
vivant profesores, (bis)
vivat membrum quolibet,
vivant membra quaelibet
semper sint in flore (bis)*

Elogio de los méritos del *Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Dr. Ulises Cortés

Catedrático de Ciencias de la Computación, Universitat Politècnica de Catalunya – BarcelonaTech

Director del Área de Investigación en Inteligencia Artificial del Centro Nacional de Supercomputación de Barcelona (BSC)

Doctor honoris causa por la Universidad de Girona

Rector Magnífico,
Excelentísimas e ilustrísimas autoridades,
Miembros de la comunidad universitaria,
Señoras y señores,

*Che, non men che saver, dubbiar m'aggrata.
D. Alighieri¹*

Hay varios motivos por los que me llena de honor participar en este solemne acto académico para pronunciar el encomio del candidato. Un encomio suele entenderse como un elogio encarecido, una proclamación de méritos, incluso una forma de honrar lo que trasciende a la persona. Pero hoy no quiero hacer eso, ya que nada de eso encaja del todo con quien hoy nos convoca. Porque quien nos reúne aquí no necesita retórica ni adornos; su valor no se mide en palabras amplificadas, sino por sus huellas reales, por sus gestos, por su ejemplo. En primer lugar, me honra porque me permite hoy y aquí solicitar que sea admitido en el claustro de doctores y doctoras de la Universitat Politècnica de Catalunya uno de los humanistas más brillantes del país y de nuestro tiempo y uno de mis referentes intelectuales, el doctor Joan Manuel del Pozo. En segundo lugar, porque el nombramiento de Joan Manuel del Pozo como doctor *honoris causa* adquiere un significado especial al coincidir con un momento en el que el conocimiento humanista, la democracia y los valores éticos se ven sacudidos y atacados por políticas autoritarias que nos amenazan desde múltiples flancos. En este contexto, reco-

nocer una trayectoria dedicada a la reflexión filosófica, a la educación y al compromiso cívico no es solo un gesto académico, sino también una afirmación pública de los principios fundamentales que alientan y sostienen nuestra comunidad universitaria. También puede (¿debe?) leerse como un recordatorio de que la universidad no es solo un espacio de especialización, sino también un lugar donde se cultivan el espíritu crítico, el diálogo razonado y la conciencia ética.

Este doctorado fue aprobado por el Consejo de Gobierno de nuestra universidad el 18 de febrero de 2026, a propuesta del Instituto de Ciencias de la Educación, que entre sus méritos destaca:

Esta decisión es un reconocimiento a su excepcional trayectoria académica, política y humana, así como a su constante compromiso con la reflexión ética y el progreso social. Su labor investigadora en filosofía antigua y política, y especialmente sus traducciones y estudios sobre la obra de Cicerón, constituyen una aportación fundamental al patrimonio intelectual de nuestro país.

Hoy, el vertiginoso desarrollo de las tecnologías basadas en la inteligencia artificial nos obliga a detenernos, a pensar con serenidad y a recuperar una visión humanista que oriente su uso hacia el bien común. Es decir, no debemos desarrollar los sistemas basados en la inteligencia artificial solo porque podemos, sino preguntarnos para qué. En este contexto, la figu-

¹ Alighieri, D. Divina Commedia. Inferno. XI,93. <https://divinacommedia.dante.global/inferno/testo/inf11.htm>

ra del profesor Joan Manuel del Pozo adquiere una relevancia especial. Su trayectoria destaca por una defensa constante de un uso ético y responsable de la tecnología, con una atención particular a su impacto en la educación. Su compromiso con la formación integral de las personas y su capacidad para tender puentes entre el pensamiento filosófico y la práctica tecnológica lo convierten en una autoridad imprescindible en nuestros tiempos. No es casualidad que fuera miembro del primer Comité de Ética de nuestra universidad —el primero creado en una universidad politécnica de España—, impulsando desde sus orígenes una reflexión ética sobre la innovación científica y tecnológica.

Vita

Déjenme hacer una rápida biografía de nuestro candidato. Nació en La Roda de Andalucía, se crio en Ripoll y aprendió sus primeros latines en el seminario. Se licenció y doctoró en la Universidad de Barcelona. En la Universidad de Girona fue profesor de Filosofía Antigua, de Filosofía Política y de Ética de la Comunicación; vicerrector de Investigación y Transferencia del Conocimiento, y defensor universitario. Su vida política se puede resumir a grandes trazos así: fue diputado por Girona en sucesivas legislaturas, concejal en el Ayuntamiento de Girona, consejero de Educación y Universidades de la Generalitat y diputado del Parlamento de Cataluña. Hoy preside el Consejo de Educación de Cataluña.

Ha publicado, entre otras obras, *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes* (2014) y *Ciutats de valors, ciutats valuoses* (2019). A ambas obras las atraviesa una voluntad humanista de pensar la educación y la vida urbana como espacios de cultivo de sentido, de responsabilidad y de ciudadanía crítica. Ambas dibujan una misma preocupación de fondo: ¿cómo formar personas y construir espacios colectivos en los que los valores éticos, sociales y estéticos no sean un adorno retórico, sino el tejido real de la vida compartida y, también, como no, una

vida examinada? *Educacionari* centra esa pregunta en la experiencia pedagógica al tiempo que amplía y precisa nuestro vocabulario en el ámbito de la educación, mientras que *Ciutats de valors, ciutats valuoses* proyecta esa preocupación sobre la compleja trama urbana de las ciudades modernas, donde el vecino ha de convivir como ciudadano, es decir, ejerciendo sus obligaciones y sus derechos. Son obras llamadas a perdurar como referencias sólidas para quienes concebimos la educación y la ciudad como tareas éticas y políticas antes que meros dispositivos técnicos o administrativos.

Su obra intelectual se enriquece y se manifiesta con especial intensidad a través de su labor como traductor de grandes clásicos del pensamiento político y moral al catalán. Tradujo, para la histórica y prestigiosa colección Bernat Metge, los diálogos ciceronianos *La naturaleza de los dioses I y II*, *La república*, *Las paradojas de los estoicos* y *Cuestiones académicas*, publicados en 1998, 2003, 2006 y 2024, inscribiéndose así en una tradición filológica y filosófica de altísima exigencia. A esta contribución se añade su traducción de la *Utopía* de Thomas More, aparecida en 2009, que dialoga de manera natural con las inquietudes cívicas y políticas presentes en el resto de su obra. Este ideal, que atraviesa tanto a Aristóteles —uno de los padres de la educación moderna— y a Cicerón como a More, actúa también como hilo conductor del pensamiento del profesor Del Pozo, para quien la filosofía y la política se concretan en una interrogación constante sobre las formas justas de convivencia y de la buena organización de la vida colectiva. Uno de los pilares esenciales de su pensamiento radica en la profunda convicción de que el ser humano, solo y en comunidad, es capaz de dotarse a sí mismo de normas éticas y políticas fundadas en la racionalidad, el diálogo y el respeto, ese respeto al otro que tanto falta en estos días. Desde esta perspectiva, el profesor Del Pozo ha sabido construir y justificar una ética mínima que sirva de fundamento para la convivencia en una sociedad civil más justa y humana (humanista).

Trataré de condensar su intensa actividad política, sabia mezcla de reflexión y praxis, con estos trazos. Diputado del Partido Socialista de Cataluña (PSC) en el Congreso de los Diputados de España entre 1982 y 1996. En ese periodo fue el ponente de la trascendental Ley 48/1984, de Objeción de Conciencia y Prestación Social Substitutoria. Además, fue portavoz del Grupo Socialista en la Comisión Mixta Congreso-Senado de Investigación Científica y Desarrollo Tecnológico, órgano clave para la aprobación y el seguimiento de los planes nacionales de I+D y verdadero punto de partida de la financiación de la investigación en España. Presidió la Comisión de Estudio de las Sectas en España (1988-1989), que analizó la presencia de sectas en el Estado y su relación con la libertad religiosa y la protección ciudadana; y, cómo no, sus decisivas intervenciones se orientaron a defender la libertad religiosa desde la perspectiva constitucional.

Fue nombrado *conseller* por el *president* Maragall en 2006, cuando el Departamento de Educación se transformó en la Consejería de Educación y Universidades, reforzando la articulación entre la enseñanza obligatoria, la formación profesional y la universidad. En ese periodo, aprovechó su experiencia y talante parlamentarios en política científica e I+D para promover una mayor coordinación entre la Generalitat y el sistema universitario catalán.

Lo que más destaca en la figura pública del profesor Del Pozo es su manera de participar en el diálogo político con elegancia intelectual y cortesía, en contraste con la agresividad verbal y escrita de nuestro tiempo; siempre, la suya, desde una óptica de un Estado de derecho, democrático y plurinacional. Esa elegancia no es solo una cualidad estética, sino también ética: supone escuchar al interlocutor, argumentar con precisión y respeto, sin estridencias, y cuidar la forma, porque la forma también educa.

Oratio

*Retirado en la paz de estos desiertos,
con pocos, pero doctos libros juntos,
vivo en conversación con los difuntos,
y escucho con mis ojos a los muertos.*

*Si no siempre entendidos, siempre abiertos,
o enmiendan, o fecundan mis asuntos;
y en músicos callados contrapuntos
al sueño de la vida hablan despiertos.*

*Las grandes almas, que la muerte ausenta,
de injurias de los años vengadora,
libra, ¡oh, gran don Joseph!, docta la emprenta.*

*En fuga irrevocable huye la hora;
pero aquélla el mejor cálculo cuenta
que en la lección y estudios nos mejora.²*

Este texto poético de Quevedo, muy estimado por el profesor Del Pozo, nos recuerda que en el corazón del humanismo conviven el lector y el libro. Todo comienza, en esencia, por *saber leer* no solo los libros, también la naturaleza: esa es la clave. Leer es saber descubrir la verdad entre el barro, en medio del campo florido o en Internet, discerniendo lo eterno de lo efímero con ojo crítico y humilde, y, al mismo tiempo, comprender los límites de lo que podemos conocer, como dirían los griegos: comenzando por conocerse a uno mismo, aceptando que existen innumerables cosas valiosas y deslumbrantes a las que nunca accederemos del todo, porque nuestra lengua, nuestra mente y nuestra biblioteca son, al fin y al cabo, finitas. Hoy, el acto de leer se convierte en resistencia o insurgencia (rebeldía) filosófica ante la posverdad moderna.

Entre el animal político de Aristóteles, el animal fantástico de Nietzsche y el *homo deus* de Harari, el profesor Del Pozo ha apostado de forma clara y racional por esa clase de animal político capaz de dar lo mejor de sí mismo, su pensamiento

² Francisco de Quevedo. "Desde la Torre".

y su acción por el bien común, y, revestido del hábito de pedagogo, es como hoy le vemos aquí. La actividad pedagógica del profesor Del Pozo ha estado, sí, centrada en el estudio de los clásicos, pero no por un mero afán de erudición sino como una vía para actualizar y dar a conocer obras fundamentales que, por su valor irremplazable, han de situarse en el centro mismo del pensamiento actual y constituir la base de la formación intelectual de las nuevas generaciones.

Nuestra sociedad, por más que les pese a tantos, también es híbrida, contradictoria y atravesada por innovaciones que reconfiguran la vida cotidiana, la política y la educación. En este contexto, el profesor Joan Manuel del Pozo ha sabido entender como pocos el sentido de aquellos versos de Derek Walcott, “The classics can console. But not enough”³; los clásicos iluminan, orientan y consuelan, pero ya no bastan por sí solos para explicar los desafíos éticos, legales y culturales que plantean los avances de la tecnología contemporánea.

Desde comienzos de 2017, Del Pozo ha emprendido una profunda reflexión filosófica sostenida sobre los usos éticos, culturales y políticos de las tecnologías digitales y, en particular, de las basadas en la inteligencia artificial, con especial atención a su impacto en el ámbito educativo. Además, hoy lo hace desde su cargo de presidente del Consejo Escolar de Cataluña. Su labor no se limita a deliberar y discutir los avances técnicos, sino que interroga críticamente sobre sus implicaciones para la autonomía, la responsabilidad y la justicia social. Ha trabajado sobre cuestiones como la formación o la pérdida del juicio crítico en un entorno mediado por algoritmos, la preservación de la dignidad y la privacidad frente a la extracción masiva de datos o la necesidad de que la escuela y la universidad no se conviertan en simples laboratorios de prueba de herramientas digitales, sino en espacios de deliberación sobre el sentido de su uso.

La actividad filosófica de Del Pozo en torno a la inteligencia artificial se caracteriza por un diálogo constante entre la tradición humanista y el presente tecnológico para poder intuir mejor el mañana que nos espera. Lejos de oponer *humanidades* y *tecnología*, muestra cómo la ética, la filosofía política y la pedagogía son indispensables para reflexionar sobre el tipo de sociedad que queremos favorecer cuando diseñamos, adoptamos y regulamos los sistemas inteligentes que nos rodean. Sus intervenciones públicas, lecciones y escritos han contribuido a articular una perspectiva en la que el uso extendido de las tecnologías basadas en la inteligencia artificial no es un destino inevitable, sino un conjunto de decisiones humanas que deben ser sometidas a examen crítico, en especial cuando afectan a la formación de las nuevas generaciones o al medio ambiente.

En ese sentido, Joan Manuel del Pozo encarna una figura intelectual necesaria, la de quien sabe leer el presente tecnológico con las herramientas de la filosofía, pero sin refugiarse en una nostalgia paralizante. Su reflexión sobre los usos de las tecnologías basadas en la IA en la educación no busca sacralizar ni demonizar la tecnología, sino preguntarse qué significa *educar* en un mundo donde las máquinas *aprenden*, recomiendan, evalúan y clasifican. Y, al hacerlo, devuelve a la filosofía su función más noble: ayudarnos a pensar con calma, profundidad y responsabilidad en medio de la vorágine de la innovación tecnológica. En esta reflexión caben preguntas tales como: ¿Cuál es el problema para el que los creadores y vendedores de las tecnologías basadas en la inteligencia artificial afirman que son la solución? Si es un problema, ¿de quién es ese problema? ¿Qué nuevos problemas sociales y económicos se crearán al resolver uno antiguo? ¿Qué personas e instituciones serán las más perjudicadas? ¿Qué cambios en el lenguaje y formas de pensar se están promoviendo?

Leemos en "Esperando a los bárbaros", de Kavafis, cómo una ciudad entera aguarda, inerme, la llegada de los bárbaros, como si su irrupción fuera a dar sentido a un orden político y moral ya exhausto; la acción y el pensamiento del candidato nos invitan a no permitirnos ese lujo de pasividad. No nos está dado esperar a nuestros propios *bárbaros* con las puertas (digitales) abiertas y los brazos cruzados. Por el contrario, nos corresponde afirmar con lucidez crítica y responsabilidad cívica los valores radicales como la libertad que este doctorado encarna y que las derivas autoritarias basadas en la desinformación o en la fuerza bruta pretenden desfigurar en nuestra sociedad.

Antes de pedir al rector que te conceda el título de doctor *honoris causa*, amigo y maestro mío, me permito invitarte a seguir los cuatro consejos contenidos en estos versos de James Taylor⁴:

Never give up
Never slow down
Never grow old, never ever die young

Joan Manuel del Pozo es, sin duda, uno de los intelectuales más influyentes y con mayor proyección pública de las últimas décadas, una figura esencial para comprender la cultura contemporánea en nuestro país. Sin recurrir a la polémica, su pensamiento encierra dos lecciones valiosas.

La primera es que la educación no es solo una transmisión de conocimientos, sino un proceso profundo de acompañamiento, paciencia y dedicación. Como él bien expresa en la idea de que "en l'esforç d'educar es troba el gust de construir persones i de veure que aprenen, així com el gust de l'alegria de la socialització", educar implica también compartir el entusiasmo por el aprendizaje y por la convivencia con los demás. La segunda es que la filosofía no está reñida con el asombro, se alimenta de este, ni tampoco con la emoción que despiertan las maravillas del mundo natural y la tecnología. Al contrario, desde su magisterio nos muestra que es la filosofía la que nos enseña a contemplarlas y comprenderlas en toda su plenitud. Porque hay auténtica poesía en lo real, y la filosofía, en el fondo, es la poesía de la realidad.

Cicerón advertía que la educación liberal nos hace mejores seres humanos. Que este doctorado inspire a nuestra comunidad a emular ese ideal ciceroniano, fortaleciendo la *res publica* mediante el pensamiento crítico y responsable.

Por todo cuanto antecede y queda expuesto, solicito con toda consideración y ruego encarecidamente al rector que otorgue y confiera al doctor Joan Manuel del Pozo el grado de doctor *honoris causa* por la Universitat Politècnica de Catalunya.

Begur-Barcelona, invierno de 2026

⁴ James Taylor. "Never die young". <https://genius.com/James-taylor-never-die-young-lyrics>

Discurso del nuevo doctor *honoris causa*, *Dr. Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Rector Magnífico, autoridades, miembros de la comunidad universitaria de la UPC, rector y miembros de la UdG y del resto de universidades, familiares, amigos y amigos, señoras y señores:

Gracias, muchas y sinceras gracias al rector; al Consejo de Gobierno; al Instituto de Ciencias de la Educación de esta universidad; a mi padrino de investidura y amigo, Dr. Ulises Cortés; a los presidentes del Comité de Ética durante el tiempo que formé parte de él, Dres. Luca y Cortadella, por la generosidad con la que me han distinguido al considerarme merecedor de este doctorado *honoris causa*. Pero, como nadie es una isla y somos lo que somos gracias a muchas otras personas, creo que también son merecedores de este honor, y deseo que se sientan parte de él todos mis familiares, amigos y amigas, antiguos profesores, colegas docentes pasados y presentes de todos los niveles, estudiantes y todas aquellas personas que por caminos muy diversos me han ayudado a formarme, en muchos casos quizá sin saberlo.

Permítanme una nota sobre el sentido universitario de este nombramiento

No quisiera iniciar estas palabras sin una referencia a la singularidad de este doctorado, concedido por una universidad politécnica a un profesor de filosofía antigua. Una relación que puede resultar sorprendente y que, precisamente por ello, posee un valor especial, en la medida que puede considerarse genuinamente universitaria.

La propia etimología de *universidad* expresa la tendencia a la unidad: *versus unum*, *universus*, *universitas*. El saber aspira a la unidad, como afirmaba Kant. El saber responde a la necesidad de los seres de nuestra especie de alcanzar un objetivo fundamental: comprendernos a nosotros mismos para vivir nuestra mejor existencia en el contexto de una inmensa complejidad cósmica.

Desde el año 1959, cuando en Cambridge el profesor Snow pronunció su célebre discurso sobre la división entre cultura humanística y cultura científico-técnica, quedó diagnosticado un fracaso sistémico en la transmisión de los saberes. Nadie puede poner en duda el valor de la especialización de los saberes, pero quien profundiza en cualquiera de los saberes especializados — que, por lo demás, tan útiles nos resultan — difícilmente puede sustraerse a la búsqueda de conexiones profundas y fecundas entre su saber y “los demás” saberes. Porque los saberes no superficiales, los que se profundizan, tienden a la confluencia, como las aguas subterráneas.

Hace ya veinticinco siglos, Aristóteles, en una de sus mejores obras, *Ética a Nicómaco*, nos ofrece un pasaje de extraordinario valor epistemológico, que a la vez nos interpela y anima. En él identifica “las disposiciones mediante las cuales el alma alcanza la verdad: son el poder práctico o técnica (*téchne*), el conocimiento científico (*epistémé*), el criterio moral (*phrónesis*), la sabiduría filosófica (*sophía*) y el entendimiento intuitivo (*noús*)”. No disponemos del tiempo necesario para analizarlas en profundidad,

pero sí podemos subrayar algo que para nosotros resulta hoy especialmente relevante: todos estos caminos conducen a la verdad, un ideal —irrenunciable, aunque muy difícil— que corresponde a nuestro compromiso como profesionales de la docencia y la investigación.

Quiero recordar aquí, aunque sea brevemente, tres experiencias personales de cooperación con esta universidad politécnica que, a mi juicio, avalan el interés y el valor del cruce de especialidades: en primer lugar, la constitución y el trabajo desarrollado en el Comité de Ética, junto a personas procedentes de áreas de conocimiento muy diversas y distantes entre sí; en segundo lugar, el asesoramiento inicial y la posterior participación en el Claustro, plural por definición, en la aprobación de la misión, la visión y los valores de los nuevos Estatutos, y, en tercer lugar, la colaboración que comparto con mi padrino de investidura, el Dr. Cortés, orientada a intercambiar y explicar de forma complementaria la complejidad de los cambios, las oportunidades y los riesgos, especialmente de naturaleza ética, asociados a la inteligencia artificial, tanto en el ámbito de la investigación como en el de sus aplicaciones.

Hablemos de aprendizaje y educación

Es evidente que el *honoris causa* es cualitativamente distinto del *laboris causa* —que culmina con la tesis doctoral— y que la cualidad propia del honor —antiguo concepto de significado a menudo equívoco; aunque no en este caso, afortunadamente— reside en el interior de la persona, en su condición, como diría Kant, de ser digno. Un honor auténtico, como podría decir él, no tiene precio, tiene dignidad. Este gran filósofo nos recuerda también que, además de poseer dignidad, somos un “ser de razón que vive en el reino de los fines”. Haré, pues, el ejercicio de explicar cómo he vivido y sentido mis finalidades o motivaciones, que quisiera pensar, con modestia, que me han ayudado a ser merecedor de este reconocimiento que hoy se me concede.

En un momento como este y como punto de partida en la línea anunciada, es de justicia afirmar que la motivación primera y radical de mi dedicación al estudio proviene de mis padres. Eran personas de muy escasos recursos materiales y sin títulos académicos, pero poseían un altísimo sentido del trabajo honrado y del valor de la cultura. De ahí que, cuando les llevaba buenas notas —los *sobresalientes* de entonces—, se les humedecieran los ojos de lágrimas, de pura emoción. Naturalmente, aquello constituía para mí una motivación de la mejor calidad.

Debo confesar, además, que disfrutaba tanto aprendiendo todo lo que unos u otros me enseñaban, que vi claro desde muy joven que debía dedicarme a la educación, pues me parecía la manera más segura de no dejar de aprender. No solo me gustaba aprender, sino que era cada día más consciente del valor vital de aquello que aprendía, algo que me impulsó a comprometerme con la educación. Más adelante, esta convicción quedó confirmada por la lectura de John Dewey, cuando afirmó que “la educación no es la preparación para la vida; la educación es la vida misma”.

Entre las muchas razones filosóficas, psicológicas y hoy también neurocientíficas que fundamentan la necesidad de una buena educación, quisiera destacar una que procede de la voz de un gran poeta, considerado además como “el poeta de Europa”, Rainer Maria Rilke, quien, preguntado en una entrevista por si creía en el destino, respondió: “Creo que, si el destino es algo, es la plenitud de la infancia”. De ello podemos deducir que, si aspiramos al mejor “destino” o a la realización más plena de cada persona, debemos cuidar su infancia. Este cuidado y este trabajo reciben, convencionalmente, el nombre de *educación*.

Conviene, no obstante, recordar que, aun siendo central y primordial, la transmisión curricular de conocimientos no define exclusivamente ni agota el sentido de la educación: porque educan también, y de manera muy significativa, el entorno humano más cercano —las familias en cualquiera de sus formas— y, de manera relevante, el contexto del barrio, el pueblo o la ciudad.

He tenido la ocasión de defender y promover esta concepción a través de la idea y el proyecto asociativo de las “ciudades educadoras”, impulsado y difundido en todo el mundo por nuestra gran pedagoga y figura política Marta Mata, de cuyo nacimiento celebramos este año el centenario y a quien, desde esta tribuna, deseo expresar mi agradecimiento y rendir un sincero homenaje.

¿Por qué asumí los compromisos del estudio filosófico y el servicio comunitario?

Una lectura de verano de la *Metafísica* aristotélica, recomendada por uno de mis mejores profesores a mis dieciséis años, me produjo una auténtica conmoción. De ella quisiera destacar, en particular, una idea que sigo considerando una justificación fundamental de la necesidad de filosofar, según la cual “*to òn légetai pollachós*” o “el ser se dice de muchas maneras”. Este concepto simple, básico y global de “ser”, que resume en una sola palabra la complejidad de la realidad, es polisémico; es decir, posee múltiples significados simultáneos y, por ello, puede resultar ambiguo e interpretable de diversas formas. Esta ambigüedad y pluralidad interpretativa se transmite a todo el edificio conceptual y lingüístico con el que trabajamos y vivimos. No dejamos de constatar sus previsible efectos en las confusiones, incomprendiones y, en el mejor de los casos, malentendidos que continuamente se producen entre los seres humanos cuando nos comunicamos. ¿Podemos estar seguros de que cada una de las personas que participamos ahora mismo en este acto de comunicación entendemos exactamente lo mismo de cada uno de los conceptos que se están manejando? Si pudiéramos comprobarlo, el resultado nos sorprendería.

La cima de la conciencia del riesgo de confusión que habita en el corazón mismo del lenguaje natural —herramienta principal del saber— nos la descubre Nietzsche, ya mucho más próximo a nosotros y muy lejano a Aristóteles, con una formulación mucho más incisiva: “Cada palabra es un prejuicio”. Si consideramos, añadimos nosotros, que cada cual tiene sus propios pre-

juicios —aunque algunos sean compartidos—, la comunicación entre todos resulta estar seriamente amenazada por lo que podríamos describir como “una guerra objetiva” y permanente de prejuicios enfrentados entre sí. Ambos pensadores, y con ellos muchos otros —entre los cuales destaca el filósofo de mayor relevancia del s. xx, Wittgenstein—, nos recuerdan así el valor del uso del lenguaje, y no únicamente por razones estéticas o de cortesía, sino por motivos de fondo de gran trascendencia para la vida personal y social.

La ausencia de clarificación lingüística genera confusión o, al menos, desorientación vital y social. Tengo el firme convencimiento, que he procurado compartir con mis estudiantes y con todo aquel que haya querido escucharme, de que si trabajáramos y afináramos nuestra capacidad lingüística e interpretativa podríamos desactivar o reducir significativamente la mayoría de los problemas que nos abruman: desde los estrictamente personales hasta los universales, pasando por todas las esferas de las relaciones humanas: amorosas, amistosas, vecinales, educativas, laborales, etc., hasta llegar, finalmente —permítanme recordarlo también en memoria del recientemente desaparecido Jürgen Habermas, gran pensador de la política—, a las relaciones democráticas. Recordemos la advertencia de Hannah Arendt: “El sujeto ideal para un gobernante totalitario no es el nazi o el comunista convencido, sino la gente para la cual ya no existe la distinción entre hechos y ficciones, entre verdad y falsedad”. Nuestra era de la posverdad, de los hechos alternativos y de las célebres redes —más turbulentas que verdaderamente sociales— es, precisamente, la era de la confusión entre verdad y falsedad. He aquí, pues, el reto al que nos enfrentamos y todo aquello que está en juego en la degradación del lenguaje, una degradación que nos llega tanto de los distintos populismos políticos y sus redes como del abuso de algunos usos indebidos de la inteligencia artificial: el riesgo de incrementar la confusión que alimenta cualquier totalitarismo. Aquí se adivina el profundo vínculo entre la filosofía y el servicio a la comunidad: si aspiramos a una sociedad democrática, debemos pensarla con

sentido, tarea básicamente filosófica. Pero ese sentido solo se adquiere plenamente a través de la deliberación pluralmente participada y basada en el diálogo, que es, en esencia, una tarea comunitaria.

En mi formación filosófica tiene un peso específico Cicerón, cuya filosofía política constituye el eje de mi tesis y de buena parte de mis trabajos posteriores de investigación. A lo largo de su compleja vida, Cicerón sostuvo una confrontación filosófica acerca de la necesidad del compromiso político con uno de sus grandes amigos, riquísimo y convencido epicúreo: Tito Pomponio Ático. Precisamente frente a la doctrina filosófica de su amigo, que rechazaba la participación política por considerarla una fuente de infelicidad, Cicerón sostenía que constituía un deber ineludible de toda persona. Defendía que, en primer lugar, nos debemos a la colectividad —en sus propios términos, a la *patria*, un concepto tradicional, o a la *sociedad*, en términos actuales— y que solo corresponde a la vida privada aquello que la sociedad no reclama de nosotros. Este planteamiento suele incomodar al ciudadano contemporáneo, ya que la cultura individualista actual otorga una prioridad absoluta a la libre y exclusiva dedicación de cada cual a sí mismo por encima de todo. Nos convendría recuperar esta idea de Cicerón especialmente en un momento como el actual, en el que se generaliza la inhibición política de muchísima gente, incluso la más preparada, lo que debilita notablemente la buena gobernanza. Cicerón lo argumenta de forma contundente: “Difícilmente existe una causa más justa para que los hombres buenos, valientes y generosos se pongan al servicio de la república que la de no someterse a los malvados ni tolerar que estos lleguen a destruir la república hasta el punto de que a ellos mismos ya no les fuera posible, aun queriéndolo, ofrecer su ayuda”. Nuestra actualidad mundial más reciente podría ser señalada, desde una perspectiva ciceroniana, como una sucesión de decisiones de determinados gobernantes de enorme poder que son manifiestamente injustas, absurdas y violentas, propias de personas malvadas, en términos del propio Cicerón. La necesidad de buenos líderes capaces de ejercer un contrapeso se vuelve evidente.

Mi compromiso social y político no surgió únicamente de la lectura y del ejemplo de Cicerón, sino que estuvo profundamente marcado por la circunstancia vital de iniciar mi labor docente en los primeros años setenta, en la etapa final de la dictadura franquista, que me interpeló de forma directa: ¿qué podía hacer un profesor de filosofía muy joven ante el probable y próximo fin de la dictadura, sino ser consecuente con los principios que explicaba a sus estudiantes, a saber, la defensa de los derechos y libertades en el marco de los derechos humanos y el compromiso participativo para facilitar la llegada de la democracia? Me puse, pues, a ello, consciente de que tenía cierto deber de retorno de todo aquello que la sociedad me había ofrecido. Y lo hice con una íntima convicción, que además he mantenido a lo largo de todas las etapas en las que asumí cargos públicos que legalmente me lo permitían, la de no abandonar nunca el estudio y la enseñanza de la filosofía.

Concluamos con algunas preguntas de la inteligencia natural a la inteligencia artificial

¿Qué podemos hacer hoy, desde la reflexión filosófica y el imprescindible compromiso social, ante el reto que plantean los usos de la inteligencia artificial? Una vez constatadas y reconocidas las innegables aportaciones positivas de muchas de sus aplicaciones —que sería poco inteligente e injusto ignorar—, la sociedad tiene el derecho a plantearse algunas cuestiones.

Las aplicaciones basadas en la inteligencia artificial, como toda tecnología, constituyen instrumentos de poder y, por ello, resulta esencial saber quién posee esos instrumentos, pues de ese modo conocemos quién ejerce el poder. Estados Unidos, a través de grandes actores como, entre otros, Apple, OpenAI y Anthropic, mantiene una posición de clara preeminencia frente a cualquier otro competidor, como Europa, en el ámbito de la inteligencia artificial. Sabemos, pues, que este nuevo poder persigue abiertamente beneficios desmesurados y crecientes, y que se opone a la implantación de leyes reguladoras. Allí lo

están consiguiendo, de la mano de un gobernante que llega al poder político y se mantiene en él gracias a una descarada alianza interesada con ellos.

Sabemos que todo poder tiende al abuso y, por esa razón, desde la antigüedad se han buscado fórmulas para limitarlo, equilibrarlo o reducirlo. Platón, Aristóteles o Cicerón entre los pensadores antiguos, y, más próximos a nosotros, Montesquieu, las revoluciones modernas y las constituciones democráticas que ellas inspiraron. Es obligación de los estados democráticos proteger a sus ciudadanos frente a los abusos de poder, sean cuales sean esos poderes y sea quien sea su titular. Las leyes, como ha quedado dicho, constituyen el poder de quienes no detentan poder.

Estos fabricantes de aplicaciones de inteligencia artificial, contrarios a la existencia de leyes que limiten su poder descontrolado y abusivo y su subordinación al bien común, harían bien en aprender de la tradición humanística el profundo riesgo de la *hybris* o desmesura, capaz de conducir a los poderes más sólidos hacia la autodestrucción, como ocurre en las tragedias griegas. Si bien, por supuesto, debería resultarles más motivador el respeto a los derechos de la ciudadanía que el riesgo de su autodestrucción.

La tarea más importante, sin embargo, no es tanto la función limitadora de las leyes —de carácter negativo o reactivo— como su función preventiva, que debe proceder fundamentalmente del ámbito de la educación. La buena noticia, que me complace compartir especialmente en esta universidad politécnica, es que muchas personas expertas en investigación y enseñanza de la inteligencia artificial —de manera individual o asociada—, algunas de ellas hoy aquí presentes, son plenamente conscientes de su responsabilidad y la expresan con claridad; ¡y la ejercen en la práctica! Deseo expresarles mi reconocimiento y agradecimiento como ciudadano y como profesor de ética. Permítanme citar solo a uno de ellos, Max Tegmark, que las representa: “Nos interesa educar a nuestros jóvenes para que consigan que la tecnología

sea sólida y beneficiosa antes de cederle un gran poder. En este sentido, la urgencia de educar —no ‘contra’ la tecnología, sino ‘en’ la tecnología, y no solo en su dimensión aplicativa, sino también en su dimensión ‘comprensiva’ o interpretativa o crítica— es indispensable”.

Recuperando la idea kantiana citada al inicio, según la cual “los seres de razón vivimos en el reino de los fines”, formulémonos tres preguntas básicas acerca de las finalidades a las que sirve hoy la implantación mayoritaria o incluso dominante de la inteligencia artificial:

¿Sirve a la dignidad de las personas o, por el contrario, la pone en riesgo al vulnerar, entre otros derechos fundamentales, su intimidad?

¿Sirve a la democracia o la socava mediante el control de las poblaciones y la difusión de *fake news* y de marcos mentales contrarios a los derechos humanos y a través de la suplantación de la decisión participada y responsable de los humanos por algoritmos supuestamente perfectos?

¿Sirve a la educación o la pone en riesgo al provocar lo que el MIT ha demostrado y denominado *atrofia cognitiva*, con la consiguiente pérdida de capacidad crítica y autonomía de las personas en formación?

Si la respuesta a estas preguntas es el reconocimiento de vulneraciones y riesgos inasumibles como los aquí sugeridos, estamos moral y democráticamente comprometidos a afrontar ética y jurídicamente estos usos. Una regulación jurídica o legal adecuada resulta necesaria, pero es claramente insuficiente, especialmente si, como ocurre con frecuencia, no se acompaña de medios eficaces para su aplicación y para lograr una capacidad de control y sanción real.

Cuanto mayor sea la presencia de las aplicaciones de la inteligencia artificial en nuestra sociedad, tanto más necesario será

fortalecer las habilidades de nuestra inteligencia natural. En primer lugar, mediante el pensamiento crítico (es decir, con más criterios que datos, con sentido de la gradualidad y de los contextos, y con una autocorrección constante), y, en segundo lugar, mediante una formación ética autónoma y un compromiso político con la democracia y los derechos humanos.

La idea final que deseo proponerles, reiterando mi vivo agradecimiento por el honor del doctorado y agradeciendo también sinceramente su presencia, su compañía en este momento tan especial para mí y su atenta escucha, la tomo de un gran humanista del Renacimiento, considerado la puerta de entrada a la filosofía moderna y, con ella, implícitamente también a la ciencia moderna: Nicolás de Cusa, autor de *De docta ignorantia* o *La sabia ignorancia*, título de inspiración socrática que dice mucho en pocas palabras. En la cita que sigue, se articula de forma ele-

gante y profunda el conocimiento con la vida, una articulación que constituye el ideal supremo, inalcanzable de manera meramente maquinal, de todo buen humanista, de todo buen científico y de todo buen tecnólogo, y, en el fondo, de todo ser humano: “Desiderium autem nostrum intellectuale est intellectualiter vivere, hoc est, continue plus in vitam et gaudium intrare” (“Nuestro deseo intelectual —o inteligente— es vivir intelectualmente —o inteligentemente—; esto es, penetrar cada día más en el goce de vivir”).

Les invito, pues, siempre desde el pensamiento crítico y la autonomía personal, a penetrar cada día más en el gozo de vivir, que es la forma de existir más coherente con el deseo propio y con las capacidades singulares de nuestra inteligencia natural.

Muchas gracias.

Order of the award ceremony

Welcome from the rector of the Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech, Prof. Francesc Torres

Reading of the Governing Council's decision by the general secretary, Dr Neus Cónsul

Oration for Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez by the sponsor, Prof. Ulises Cortés

Conferral of the honorary doctorate of the Universitat Politècnica de Catalunya - BarcelonaTech
on Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez

Acceptance speech by Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez

Speech by the rector, Prof. Francesc Torres

Musical performance on the violin by Joaquim Calafí:

- Fantasia No. 1 (Largo and Allegro), G. Ph. Telemann

Gaudeamus igitur, university hymn

*Gaudeamus igitur
iuvenes dum sumus, (bis)
post iucundam iuventutem,
post molestam senectutem
nos habebit humus (bis)*

*Ubi sunt qui ante nos
in mundo fuere (bis)
adeas ad inferos,
transeas ad superos
hos sivis videre (bis)*

*Vivat academia,
vivant profesores, (bis)
vivat membrum quolibet,
vivant membra quaelibet
semper sint in flore (bis)*

Oration for *Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Prof. Ulises Cortés

Full professor of Computer Science, Universitat Politècnica de Catalunya – BarcelonaTech

Director of the Artificial Intelligence Research Area of the Barcelona Supercomputing Center (BSC)

Holder of an honorary doctoral degree from the University of Girona

Rector,
Authorities,
Members of the university community,
Ladies and gentlemen,

*Che, non men che saver, dubbiar m'aggrata.
D. Alighieri¹*

There are several reasons why I feel deeply honoured to be taking part in this solemn academic ceremony by delivering the candidate's encomium. An encomium is usually understood as solemn praise, a proclamation of merits, even a way of honouring that which transcends the individual. However, today I do not wish to do that, because none of this quite fits the person who has brought us together here today, who needs neither rhetoric nor ornament: his worth is not measured in amplified words but in tangible traces, in gestures, and by example. First, it honours me because here, today, I request that one of the most brilliant humanists in our country and of our time, and one of my own intellectual references, Dr Joan Manuel del Pozo, be admitted to the doctoral senate of the Universitat Politècnica de Catalunya. Second, because the conferral of an honorary doctoral degree on Joan Manuel del Pozo is of particular significance, coming as it does at a moment in which humanistic scholarship, democracy and ethical values are being fractured and eroded by authoritarian policies that threaten us on many fronts. Recognising a career devoted to philosophical reflection, education and civic engagement is not merely an academic gesture but also a

public affirmation of the fundamental principles that inspire and sustain our university community. It may (must?) also be read as a reminder that universities are not only spaces for specialisation but places where critical thinking, reasoned dialogue and ethical awareness are cultivated.

This doctorate was approved by the Governing Council of our university on 18 February 2026, at the proposal of the Institute of Education Sciences, which highlights the following of the candidate's merits:

This decision recognises his exceptional academic, political and human career, as well as his unwavering commitment to ethical reflection and social progress. His research in ancient and political philosophy, especially his translations and studies of Cicero's works, constitutes a fundamental contribution to our country's intellectual heritage.

Today, the vertiginous development of technologies based on artificial intelligence compels us to pause, to think calmly and to recover a humanistic vision capable of guiding their use towards the common good. That is, we should not develop artificial intelligence systems simply because we can, but rather ask ourselves what they are for. In this context, the figure of Dr Joan Manuel del Pozo takes on particular relevance. His career stands out for a consistent defence of the ethical and responsible use of technology, with an emphasis on technology's impact on education. His commitment to

¹ Alighieri, D. *Divina Commedia*. Inferno. XI,93. <https://divinacommedia.dante.global/inferno/testo/infr11.htm>

the comprehensive education of individuals and his ability to build bridges between philosophical thought and technological practice make him an indispensable authority in our time. It is no coincidence that he was a member of our university's first Ethics Committee—the first at a technical university in Spain—which, from its very origins, has promoted ethical reflection on scientific and technological innovation.

Vita

Allow me to offer a brief biography of our candidate. He was born in La Roda de Andalucía, grew up in Ripoll, and learned his first Latin in the seminary. He completed his undergraduate and doctoral studies at the University of Barcelona. At the University of Girona, he served as a professor of Ancient Philosophy, Political Philosophy and Communication Ethics; vice-rector for Research and Knowledge Transfer; and ombudsman.

A summary of his political life might run as follows: he served as a member of parliament for Girona in successive legislatures, as a councillor in the Girona City Council, as the minister for Education and Universities of the Government of Catalonia, and as a member of the Parliament of Catalonia. He is currently the president of the Education Council of Catalonia.

Among his published works are “Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes” (2014) and “Ciutats de valors, ciutats valuoses” (2019). The works are permeated by a humanistic will to think about education and urban life as spaces in which meaning, responsibility and critical citizenship are cultivated. They share a fundamental concern: how to educate individuals and build collective spaces in which ethical, social and aesthetic values are not mere rhetorical adornments but the very fabric of shared life, and, of course, a life examined. “Educacionari” focuses on the question from the standpoint of pedagogical experience, and expands and refines our educational vocabulary; “Ciutats de valors, ciutats valuoses” projects this concern onto the com-

plex urban fabric of modern cities, where neighbours must coexist as citizens, exercising both their rights and their obligations. These are works destined to endure as solid references for those of us who conceive education and the city as ethical and political tasks rather than mere technical or administrative devices.

His intellectual work is further enriched and powerfully expressed in his activity as a translator into Catalan of great classics of political and moral thought. For the historic and prestigious Bernat Metge Collection, he translated Cicero's dialogues *On the Nature of the Gods I and II*, *On the Republic*, *The Stoic Paradoxes* and *The Academic Questions*, published in 1998, 2003, 2006 and 2024, thus inscribing himself in a philological and philosophical tradition of the highest rigour. To this contribution must be added his translation of Thomas More's *Utopia*, published in 2009, which dialogues naturally with the civic and political concerns present throughout the rest of his work. This ideal, shared by Aristotle, one of the fathers of modern education, Cicero and More, also serves as a guiding thread in the thought of Dr del Pozo, for whom philosophy and politics lead to a constant interrogation of fair means of coexisting and of organising collective life. One of the essential pillars of his thought is a deep conviction that human beings, alone and in community, are capable of endowing themselves with ethical and political norms founded on rationality, dialogue and respect; that respect for the other that is so lacking these days. From this perspective, Dr del Pozo has been able to construct and justify a minimal ethics that grounds coexistence in a more just and humane (humanistic) civil society.

I will attempt to summarise his intense political activity, a wise blend of reflection and praxis, in the following outline. He served as a member of the Spanish Congress of Deputies for the Socialist Party of Catalonia (PSC) from 1982 to 1996. During that period, he was rapporteur for the pivotal Law 48/1984, on Conscientious Objection and Alternative Social Service. He also acted as spokesperson for the Socialist

Group on the Joint Congress-Senate Committee for Scientific Research and Technological Development, a key body for the approval and monitoring of national R&D plans and the true starting point of public research funding in Spain. He chaired the Commission for the Study of Sects in Spain (1988–1989), which analysed the presence of sects in Spain and their relationship with religious freedom and the protection of citizens, and his decisive interventions consistently sought to defend religious freedom from a constitutional perspective.

In 2006, he was appointed minister by President Maragall, when the Ministry of Education was transformed into the Ministry of Education and Universities, strengthening the ties between compulsory education, vocational training and higher education. During this period, he drew on his parliamentary experience and scientific policy expertise to promote closer coordination between the Government of Catalonia and the Catalan university system.

What stands out most in Dr del Pozo's public figure is his way of engaging in political dialogue with intellectual elegance and courtesy, in stark contrast to the verbal and written aggression of our times, from the standpoint of a democratic, plurinational rule of law. This elegance is not merely an aesthetic quality but also an ethical one: it involves listening to one's interlocutor, arguing with precision and respect, calmly, and caring for form, because form also educates.

Oratio

*Retirado en la paz de estos desiertos,
con pocos, pero doctos libros juntos,
vivo en conversación con los difuntos,
y escucho con mis ojos a los muertos.*

*Si no siempre entendidos, siempre abiertos,
o enmiendan, o fecundan mis asuntos;
y en músicos callados contrapuntos
al sueño de la vida hablan despiertos.*

*Las grandes almas, que la muerte ausenta,
de injurias de los años vengadora,
libra, joh, gran don Joseph!, docta la emprenta.*

*En fuga irrevocable huye la hora;
pero aquélla el mejor cálculo cuenta
que en la lección y estudios nos mejora.²*

This poetic text by Quevedo, much cherished by Dr del Pozo, reminds us that, at the heart of humanism, the reader and the book coexist. Everything begins, in essence, with knowing how to read, not just books but also nature: that is the key. To read is to know how to discover truth in the mud, in the flowering field or on the internet, discerning the eternal from the ephemeral with a critical and humble eye, while at the same time understanding the limits of what can be known, as the Greeks would say: starting with knowing oneself and accepting that there are countless valuable and dazzling things to which we will never fully gain access, because our language, our mind and our library are, after all, finite. Today, the act of reading becomes a form of resistance or philosophical insurgency (rebellion) in the face of modern post-truth.

Between Aristotle's political animal, Nietzsche's fantastical animal and Harari's *homo deus*, Dr del Pozo has clearly and rationally committed himself to that kind of political animal capable of giving the best of itself, in thought and in action, for the common good. Clothed in the habit of the pedagogue, this is how we see him here today. His teaching activity has indeed focused on the study of the classics, but not out of mere erudition; rather, as a way of updating and disseminating fundamental works which, by virtue of their irreplaceable value, must be put at the very centre of contemporary thought and form the basis of the intellectual education of coming generations.

However much it may displease many, our society is also hybrid, contradictory and traversed by innovations that reconfigure everyday life, politics and education. In this con-

² Francisco de Quevedo. 'Desde la Torre'.

text, Dr Joan Manuel del Pozo has understood, as few have, the meaning of Derek Walcott's words: "The classics can console. But not enough."³ The classics illuminate, guide and console, but they are no longer sufficient on their own to explain the ethical, legal and cultural challenges posed by contemporary technological advances.

Since early 2017, Dr del Pozo has undertaken a sustained and profound philosophical reflection on the ethical, cultural and political uses of digital technologies, particularly those based on artificial intelligence, with an emphasis on their impact on education. He does so today, moreover, from his position as president of the School Council of Catalonia. His work does not stop at deliberation and discussion of technical advances: it critically interrogates their implications for autonomy, responsibility, and social justice. He has addressed issues such as the formation or erosion of critical judgement in an algorithmically mediated environment; the preservation of dignity and privacy in the face of massive data extraction; and the need to ensure that schools and universities do not become mere testing laboratories for digital tools but spaces for deliberation on the meaning of their use.

Dr del Pozo's philosophical engagement with artificial intelligence is characterised by a constant dialogue between the humanist tradition and the technological present, to better understand the tomorrow that awaits us. Far from opposing the humanities and technology, he shows how ethics, political philosophy, and pedagogy are indispensable for reflecting on the kind of society we wish to foster as we design, adopt and regulate the intelligent systems that surround us. His public interventions, lectures and writings have helped articulate a perspective in which the widespread use of AI-based technologies is not an inevitable destiny but a set of human decisions that must be subjected to critical examination, especially when they affect the education of new generations or the environment.

In this sense, Joan Manuel del Pozo embodies a necessary intellectual figure: one who knows how to read the technological present with the tools of philosophy, without taking refuge in paralysing nostalgia. His reflection on the use of AI-based technologies in education does not seek to sacralise or demonise technology but to ask what it means to educate in a world in which machines learn, recommend, evaluate and classify. In doing so, he restores philosophy to its noblest function: helping us to think calmly, deeply and responsibly amid the vortex of technological innovation. This reflection includes questions such as: What problem do the creators and vendors of AI-based technologies claim to be solving? If it is a problem, whose problem is it? What new social and economic problems will be created by solving an old one? Which people and institutions will be most adversely affected? What changes in language and ways of thinking are being promoted?

In Cavafy's *Waiting for the Barbarians*, we read how an entire city waits helplessly for the arrival of the barbarians, as if their irruption might give meaning to an already exhausted political and moral order. The candidate's thoughts and actions invite us not to indulge in such passivity. We cannot afford to wait for our own barbarians with the (digital) doors open and our arms crossed. On the contrary, it is incumbent upon us to affirm, with critical lucidity and civic responsibility, radical values such as freedom, embodied by this doctoral candidate, which authoritarian drifts based on disinformation or brute force seek to distort in our society.

Before asking the rector to confer upon you the degree doctor honoris causa, my friend and teacher, allow me to invite you to follow the four pieces of advice contained in these verses by James Taylor:⁴

Never give up
Never slow down
Never grow old, never ever die young

³ <https://www.poetryfoundation.org/poems/57111/sea-grapes>

⁴ James Taylor. 'Never die young'. <https://genius.com/James-taylor-never-die-young-lyrics>

Joan Manuel del Pozo is undoubtedly one of the most influential and prominent intellectuals of recent decades, an essential figure for understanding contemporary culture in our country. Without resorting to polemics, his thought contains two valuable lessons. The first is that education is not merely the transmission of knowledge but a profound process of accompaniment, patience and dedication.

As he himself expresses in the idea that in the effort of educating lies the pleasure of building persons and of seeing them learn, as well as the joy of socialisation, educating also implies sharing enthusiasm for learning and for living with others. The second lesson is that philosophy is not at odds with wonder, it feeds on it; nor is it incompatible with the emotion awakened by the marvels of the natural world and

technology. Rather, his pedagogy shows that philosophy teaches us to contemplate and understand them in all their fullness. For there is genuine poetry in reality, and philosophy is fundamentally the poetry of reality.

Cicero claimed that a liberal education makes us better human beings. May this doctorate inspire our community to emulate that Ciceronian ideal, strengthening the *res publica* through critical and responsible thought.

For all the foregoing reasons, and with the utmost respect, I earnestly request that the rector grant and confer upon Dr Joan Manuel del Pozo this honorary doctoral degree of the Universitat Politècnica de Catalunya.

Begur-Barcelona, winter 2026

Acceptance speech by *Dr Joan Manuel del Pozo Álvarez*

Rector, authorities, members of the university community of the UPC, the UdG and other universities, family, friends, ladies and gentlemen.

Thank you—my many and heartfelt thanks—to the rector, the Governing Council, the Institute of Education Sciences of this university, my sponsor and friend Professor Ulises Cortés, and the chairs of the Ethics Committee during my time there, professors Luca and Cortadella, for the generosity you have shown in deeming me worthy of this honorary doctorate. However, because we are not islands and we are who we are thanks to many others, I believe that all the family members, friends, former teachers, past and present teaching colleagues at all levels, students and all those who have shaped me in different ways, perhaps in many cases without knowing it, also deserve to be, and I ask you to feel that they are, part of this honour.

A note on the academic significance of this award

I would not wish to let these opening moments pass without referring to the singular nature of this doctoral degree, granted by a technical university to a professor of Ancient Philosophy. This perhaps surprising relationship is especially valuable insofar as it can be considered to genuinely belong to the *university*, the etymology of which expresses a tendency towards unity: *ver-sus unum, universus, universitas*.

Knowledge seeks unity, as Kant said. Knowledge is the necessity of our species to achieve a great objective: to understand ourselves in order to live our best existence in the context of immense cosmic complexity. In 1959, Professor Snow delivered his famous lecture at the University of Cambridge on the divide between humanistic culture and scientific culture, in which he diagnosed a systemic failure in the transmission of knowledge. No one can deny the value of the specialisation of knowledge, which otherwise serves us so well, but nor can anyone who delves deeply into any specialised field resist the search for deep and fruitful connections between their own field and other disciplines. This is because ‘knowledges’ that are not superficial, that run deep, seek to find one another, converging like water does underground.

Twenty-five centuries ago, in one of his finest works, the *Nicomachean Ethics*, Aristotle wrote an epistemologically valuable fragment that both challenges and encourages us. In it, he establishes the states by virtue of which the soul arrives at truth: practical power or craft (*téchne*), scientific knowledge (*epistème*), moral judgement (*phrónesis*), philosophical wisdom (*sophia*) and intuitive understanding (*noús*).

We do not have time for a deep analysis, but we can highlight something of special value for us today: all these paths lead to truth, which is the indispensable ideal, however difficult it may be, that corresponds to our professional engagement in teaching and research.

I wish to recall here, briefly, three of my own experiences of cooperation with this technical university, which I believe validate the interest and value of cross-specialisation: first, constituting and participating in the Ethics Committee, with people from diverse and distant areas of knowledge; second, initially advising and later participating in the Senate, which is plural by definition, to approve the mission, vision and values of the new Statutes; and third, collaborating with my sponsor, Professor Cortés, to share and attempt to explain the complex changes, opportunities and risks, particularly ethical ones, posed by artificial intelligence, both in research and in its applications.

Let us talk about learning and education

It is evident that an *honoris causa* is qualitatively different from a *laboris causa*, which is resolved with a doctoral thesis, and that the specific quality of the honour (an old concept that is, in many cases, equivocal in its meaning, though fortunately not in this one) lives within the person, in their condition, as Kant said, as a worthy being. A true honour, as he might say, has no price; it has dignity. This great philosopher also reminds us that, besides having dignity, we are beings of reason living in the kingdom of ends. I will, therefore, undertake the exercise of telling you how I have lived and felt my own ends or motivations, which I would like to modestly think have helped me earn this recognition from you.

At a moment like this, and as a starting point for the line of thought I have announced, it is only fair for me to say that the first and radical motivation for my dedication to study came from my parents. They had few material resources and held no academic qualifications, but they had a very high sense of honest work and the value of culture: this meant that when I brought home good grades, the *sobresalientes* of the time, their eyes would cloud over with tears, from the sheer emotion. Naturally, that for me was motivation of the first order.

And I must confess that I had such a good time learning everything that one person or another taught me that I saw clearly, from a very young age, that I should devote myself to education, because it seemed to me the surest way never to stop learning. Not only did I enjoy learning, but I was increasingly aware that what I learned was of vital value, which led me to commit to education. Later, this was ratified by my reading John Dewey, who said, “Education is not preparation for life; it is life itself”.

Of the many philosophical, psychological and now neuroscientific reasons that underpin the need for a good education, I wish to highlight one in the voice of a great poet, ‘the poet of Europe’, Rainer Maria Rilke. When asked in an interview if he believed in fate, he replied, “Never believe fate is more than the condensation of childhood”. From this, we can deduce that if we want the best fate, or self-fulfilment, for every person, we must look after their childhood. This is the care and labour conventionally called education.

However, we must remember that the curricular transmission of knowledge, although fundamental, is not the exclusive or full meaning of education: because the closest human environment, that is, families, in any of their forms, also educate, and greatly so, as does the environment of the neighbourhood, the village, the city. I have had the opportunity to defend and promote this conception through the idea and associative project of ‘educating cities’, promoted across the world by our great pedagogue and politician Marta Mata, the centenary of whose birth we celebrate this year and to whom I express gratitude and pay heartfelt tribute from this rostrum.

Why did I commit to studying philosophy and serving the community?

A summer reading of Aristotle’s *Metaphysics*, recommended by one of my best teachers when I was sixteen, shook me deeply: above all, the idea, which I consider a basic justification for the

need to philosophise, that “to òn légetai pollachós” or “being is said in many ways”. This simple, basic and global concept of ‘being’, which summarises complex reality in a single word, is polysemic, that is, it has many meanings at once and is therefore ambiguous and may be interpreted in different ways. Ambiguity and interpretive plurality are transmitted to the entire conceptual and linguistic edifice with which we work and live. In fact, we never stop seeing evidence of its predictable effects of confusion and misunderstanding and, at the very least, the misconceptions that continually occur between humans when we communicate. Right now, can we be sure that each of us participating in this act of communication understands the same thing of each of the concepts mentioned? We would be astonished by the result if we could verify it.

The peak of awareness regarding the risk of confusion at the heart of natural language, the primary tool of knowledge, is revealed to us by Nietzsche, much closer to our time and very far from Aristotle, and far more poignant in his formulation: “every word is a prejudice”. Since, we might add, everyone has their own prejudices, even if some of them are shared, communication is gravely threatened by what we might consider a constant ‘objective war’ of some prejudices against others. These thinkers, and many others with them, including the most relevant philosopher of the 20th century, Wittgenstein, remind us of the value of our use of language, and not just for reasons of aesthetics or courtesy but for fundamental reasons that are of great transcendence for personal and social life.

A lack of clarity in language entails confusion or, at the very least, existential and social disorientation. I have the firm conviction, which I have sought to share with students and anyone willing to listen, that if we worked on and refined our linguistic and interpretive capacity, we would deactivate or greatly diminish the majority of problems that overwhelm us: from the strictly personal to the universal, passing through all spheres of human relations, romantic, friendly, neighbourly, educational, profes-

sional and so on, to reach, finally—allow me to mention this in memory of the recently departed Jürgen Habermas, a great political thinker—democratic relations.

Let us recall Hannah Arendt’s warning: “The ideal subject of totalitarian rule is not the convinced Nazi or the convinced Communist, but people for whom the distinction between fact and fiction and the distinction between true and false no longer exist”. The age of post-truth and alternative facts, with its much-vaunted networks, more tangled than social, is an age marked by confusion between truth and falsehood. Here, then, is the challenge we face and all that is at stake in the degradation of language, a degradation that comes to us via political ‘populisms’ and their networks and an abuse of improper uses of artificial intelligence: the risk of increasing the confusion that feeds totalitarianism. Here one can discern the deep link between philosophy and community service: if we want a democratic society, we must think it with meaning, a basically philosophical task, but this meaning is only fully acquired in pluralistic, participatory and well-dialogued deliberation, an eminently communal task.

In my philosophical training, Cicero carries a specific weight; my thesis and many subsequent research papers deal with his political philosophy. During his complex life, Cicero maintained a philosophical confrontation regarding the necessity of political engagement with his very wealthy friend and convinced Epicurean, Titus Pomponius Atticus. Precisely against his friend’s philosophical doctrine, which rejected engaging in politics because it was a source of unhappiness, Cicero maintained that it was an inescapable duty for every person. He argued that we first owe ourselves to the collective—in his terms, the *patria*, a traditional concept, or *society* in modern terms—and that only what society does not need from us should remain for private life. The contemporary citizen feels uncomfortable here because the current individualistic culture gives absolute priority to the free and exclusive dedication of each person to themselves above all

else. We would do well to recover this idea of Cicero's, because precisely today the political inhibition of many people, including the most qualified, is becoming widespread, a fact that greatly weakens good governance. And he argues this in a striking way: "as if, in the view of good, brave, and high-minded men, there could be any nobler motive for entering public life than the resolution not to be ruled by wicked men and not to allow the republic to be destroyed by them, seeing that the philosophers themselves, even if they should desire to help, would be impotent". Our most recent global situation could be identified, from a Ciceronian perspective, as full of decisions by certain very powerful rulers that are clearly unjust, absurd and violent; the actions of "wicked" people, in his terms. The need for good leaders as a counterweight is evident.

My social and political engagement did not just come from reading Cicero and through the example he set; the fact that I began my teaching career in the early seventies, in the final stage of the Franco dictatorship, challenged me directly. What could a very young philosophy professor do in the face of the probable and imminent end of the dictatorship but be consistent with the principles he explained to his students: the defence of rights and freedoms within the framework of human rights and the participatory engagement that would make the arrival of democracy possible? So I set to work, aware that I had a duty to return what society had given me, with a privately held conviction that I stood by through all the stages of public office that allowed it (almost all of them): never to abandon the study and teaching of philosophy.

Let us conclude with some questions on natural and artificial intelligence

What can we do now, from the vantage point of philosophical reflection and social engagement, in the face of the challenge of the uses of artificial intelligence? Having noted and recognised the undeniably positive contributions of many of its

applications, which it would be unintelligent and unfair to ignore, society has the right to raise certain questions.

Applications based on artificial intelligence, like all technology, are instruments of power, and it is essential to know who holds the instruments so we know who holds the power. The US, with major players such as Apple, OpenAI and Anthropic among others, maintains extraordinary preeminence over any other competitor, such as Europe, in the field of artificial intelligence. We know, therefore, that this new power seeks disproportionate and ever-increasing profit as it avoids regulatory laws. There, they are achieving this, hand in hand with a ruler who reaches political power and stays there thanks to a blatant, self-interested alliance with them.

We know that all power tends towards abuse, and for this reason, since antiquity, formulas have been sought to limit, check or reduce it: Plato, Aristotle and Cicero among the ancients; closer to us, Montesquieu, the modern revolutions and the democratic constitutions they inspired. It is the obligation of democratic states to protect their populations from abuses of power, whatever those powers may be and whoever holds them. Laws, it has been said, are the power of those who have no power.

These manufacturers of artificial intelligence applications, who do not want laws to limit their uncontrolled and abusive power and subordinate it to the common good, should learn from the humanistic tradition the great risk of hubris or excess, which is capable of leading the strongest powers to self-destruction, as in the Greek tragedies, though they should of course be motivated more by respect for the rights of citizens than by the risk of their own self-destruction.

The most important task, however, is not so much the limiting function of laws, which is negative or reactive in character, as the preventive function that must primarily come from the field of education. The good news, which I am pleased to share at

precisely this technical university, is that many experts in artificial intelligence research and teaching, whether individually or collectively, some of whom are present here today, hold and express the conviction of their responsibility, and they practise it! I wish to acknowledge and thank them, as a citizen and as a professor of ethics. I cite only one of them, Max Tegmark, to represent them: “It is in our interest to educate our young people so they make technology robust and beneficial before we hand over too much power to it. In this sense, the urgency of educating—not ‘against’ technology, but ‘in’ technology, and not only in an applicative sense, but in a comprehensive, interpretive or critical sense—is indispensable.”

Recalling the Kantian idea cited at the beginning, that beings of reason live in the kingdom of ends, let us ask ourselves three basic questions about the ends served by the current majority or dominant implementation of artificial intelligence.

Does it serve the dignity of persons? Or does it put it at risk by violating their fundamental right to privacy?

Does it serve democracy? Or does it violate it by controlling the population and spreading fake news and mental frameworks that run contrary to human rights, or by supplanting the participatory and responsible decisions of humans with supposedly perfect algorithms?

Does it serve education? Or does it put education at risk through the *cognitive debt* coined and demonstrated at MIT that implies a loss of critical capacity and autonomy in developing individuals?

If the answer is to recognise violations and unacceptable risks like those suggested, we are morally and democratically bound to confronting these deployments ethically and legally. Good legal or statutory regulation is necessary, but clearly insufficient,

especially if, as so often happens, powerful means are not provided for deployment and for the capacity to control and sanction.

The more the presence of artificial intelligence applications grows in society, the more we will need to grow our natural intelligence skills: first, with critical thinking (that is, with more discernment than data, with a sense of gradualness and context, and with constant self-correction); and second, with an autonomous ethical education and a political commitment to democracy and human rights.

The final idea I wish to propose, as I reiterate my gratitude for the honour of the doctoral degree conferred and your presence, your company at this very special moment for me and your attention to my words, is drawn from a great Renaissance humanist, considered the forerunner of modern philosophy, which implicitly means modern science: Nicholas of Cusa, author of *De docta ignorantia* or *On Learned Ignorance*, a title of Socratic inspiration that says much in few words. In the following quote, knowledge is elegantly and profoundly related to life, a relation that is the supreme ideal, unattainable by machines, of every good humanist, every good scientist and every good technologist, and fundamentally, of every human: “Desiderium autem nostrum intellectuale est intellectualiter vivere, hoc est continue plus in vitam et gaudium intrare”, that is, our intellectual desire is to live intellectually, to penetrate every day further into the joy of living.

I invite you, therefore, always through critical thinking and personal autonomy, to enjoy life more each day, which is the form of existence that is most consistent with our own desire and the singular capacities of our natural intelligence.

Many thanks!

UNIVERSITAT POLITÈCNICA
DE CATALUNYA
BARCELONATECH

MIXT
Paper | Donant suport
a la silvicultura responsable
FSC® C074301